

HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

Inger Sønderland

Foreldreskap i Ingenstedsland

Om hvordan papirløse foreldre erfarer sin egen situasjon

Masteroppgave i Familiebehandling

Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for Samfunnsfag

Sammendrag

Denne oppgaven handler om papirløse migranter som er foreldre, og lever med barn i Norge. Empirien i oppgaven er kvalitative intervjuer med papirløse foreldre, de ble gjennomført våren 2013. De teoretiske og analytiske redskapene i denne oppgaven er interseksjonalitet og familierapi som fag, med hovedvekt på narrativ praksis.

Hovedfokuset er hvordan papirløse foreldre erfarer sin egen situasjon. De sentrale spørsmålene er hvordan papirløsheten får betydning for foreldreskapet, og hvordan det at de er foreldre får betydning for situasjonen som papirløs. I faget familiebehandling er det viktig å kunne se familiene i den konteksten de lever i. Hvordan samfunnet påvirker familier og enkeltpersoner er en tråd i denne oppgaven.

I denne oppgaven kommer det fram at informantene opplever det som vanskelig å leve i Norge som papirløse migranter. De opplever vanskeligheter med bolig, økonomi og generelt med å få hverdagslivet til å gå rundt. Samtidig forteller de at det å ha barn i en sånn situasjon, gir dem styrke og glede. Informantene forteller om en virkelighet hvor de ikke er en del av samfunnet her, men hvor de heller ikke har tilgang på kunnskap og nettverk fra sine opprinnelsesland. De lever i det jeg i oppgaven kaller Ingenstedsland, en migrasjonsprosess som er forlenget, i en liminalfase som de ikke vet hvor lenge skal vare.

Abstract

This paper presents a study of undocumented migrant parents living with children in Norway. The empirical data consist of qualitative interviews with undocumented migrant parents collected in the spring of 2013. The theoretical and analytical tools used in this study are intersectionality and family therapy, with emphasis on narrative therapy.

The main focus of this study is to discuss how undocumented migrants experience their own situation. The central discussions are how being undocumented migrants affects parenthood, and how being parents affects their situation as undocumented migrants. In family therapy it is essential to view the families in the context in which they are living. Thus, how society affects the family and each individual runs like a connecting thread throughout this study.

The informants in this study find it difficult to live in Norway as undocumented migrants. They experience difficulties with housing, economy and everyday life in general. Nevertheless, they also express that having children in this situation gives them strength and joy. The informants talk about a reality in which they do not belong to Norwegian society, yet do not have access to knowledge or a network from their countries of origin. They live in what I have, in this paper, called “Nowhere land”, in a migration process that is prolonged, in a liminal phase of which they do not know the duration.

Oslo and Akershus University College of Applied Sciences, Faculty of Social Sciences

Oslo 2014

Forord

Fra flere utenlandsopphold har jeg knyttet vennskap med mennesker i andre land. Spesielt et opphold i Ecuador har gitt meg varige vennskap. Mange av mine jevnbyrdige venner har levd som papirløse i Europa. Som ujevnbyrdige. De har fortalt meg om vanskeligheter de har hatt underveis. Spesielt i hensyn til situasjonen når de har fått barn. Vennene mine har vært heldige, de har vært papirløse migranter i Spania. Spania innførte amnesti til papirløse migranter i 2007.

Samtidig har jeg jobbet i helsevesenet i Norge i mange år, og jeg har møtt mange mennesker som lever som papirløse. Mange av dem også fra mer krigsherjete og vanskeligstilte land enn mine venner. Og jeg har lurt på mye. Jeg har lurt på alt fra hvordan de ordner praktiske ting, til hva de tenker om samfunnet. Men aller mest har jeg nok tenkt på hvordan det er å være forelder i en sånn situasjon. Og ikke minst, hvordan det er for barn å vokse opp med foreldre i en ekskludert posisjon. Det har vært lærerikt, sterkt og fint for meg å undersøke disse spørsmålene nærmere.

Takk til:

- Informantene Nina, Philip og Jonas. Tusen takk for at dere stolte på meg, og tusen takk for alt dere har fortalt meg. Det har gjort sterkt inntrykk på meg!
- Veilederen min, Oddbjørg Skjær Ulvik. Tusen takk for din vennlighet og ro, og tusen takk for støtte og kloke ord.
- SAM for et fint studie! Og Berit Nygård for at du hjelper oss som er studenter med alt mulig.
- Takk til Helsesenter for papirløse migranter for at jeg fikk rekruttere informanter hos dere, og for at dere finnes. En ekstra takk til Frode og Linnea.
- Takk til NAKMI for fagmøter, og til Karin Harsløf Hjelde for at du tok deg tid til å treffe meg.
- Venner, nå som alltid gull verdt! Kristin Førde, Ingebjørg Lundevall, Mari Lundevall, Helle Solberg og Astri Røhnebæk. Takk for diskusjoner, lesing, endnote- og engelskhjelp.
- Medstudenter, for en fin studietid.
- Anders, som vanlig tålmodig og grei. Og takk for språkvask! Og husvask! Barnevask!
- Jonathan, Annika og Viktor for at dere bringer store mengder glede inn i livet mitt. Og takk for innspill: ”Sitter du der og skriver? Skal du ikke heller hjelpe de du skriver om?” Jo, såklart! Men hvordan?

Prolog

Jeg sitter på venteværelset til Helsesenter for papirløse migranter i Oslo. De som sitter rundt meg er der for å få hjelp. Noen er også med som følge. Noen ser syke ut, andre ser nysgjerrig rundt seg. Det er ganske stille der. Jeg tenker på ordene til Nina, som jeg intervjuet dagen før. ”Situasjonen gjør at jeg ikke får puste”. Stillheten blir brutt av barnelatter og lyden av barn som leker. Barneføtter som løper, leker som blir helt ut. Moren til barna ser på meg, hun lener seg mot meg. Og hun hvisker i øret mitt: ”Det er vanskelig, veldig vanskelig. Men når jeg ser på barna blir jeg sterk.”

Innhold

Sammendrag	II
Abstract	III
Forord	IV
Prolog	V
1 Innledning	3
1.1 Tema	3
1.1.1 Begrunnelse for valg av tema	3
1.1.2 Problemstilling	4
1.1.3 Avgrensning av tema.....	4
1.2 Bakgrunn og forskning på feltet	4
1.2.1 Papirløse migranter.....	4
1.2.2 Rettigheter	7
1.2.3 Migrasjon.....	9
1.3 Plan for oppgaven	10
2 Teoretiske og analytiske redskaper	11
2.1 Narrativ praksis	11
2.2 Interseksjonalitet	12
2.3 Makt	15
3 Metode	17
3.1 Fremgangsmåte.....	17
3.2 Det kvalitative forskningsintervjuet.....	19
3.3 Gjennomføring.....	19
3.3.1 Informantene.....	19
3.3.2 Informert samtykke.....	20
3.3.3 Intervjusituasjonen.....	20
3.3.4 Transkripsjon	21
3.3.5 Meg selv som intervjuer	21
3.3.6 Analyseprosessen	23
3.4 Etikk	23
4 Fortellinger fra hverdagslivet, analytiske resultater	25
4.1 En dag	25
4.2 Livssituasjon	28
4.3 Jobb.....	31
4.4 Spise	34
4.5 Sove	36
4.6 Fysisk og psykisk helse	36
4.7 Utstyr til barnet.....	38
5 Fortellinger fra Ingenstedsland, analytiske resultater	40
5.1 Hvordan blir papirløse migranter møtt av samfunnet rundt seg?	40
5.2 Migrasjonshistoriene	43
5.3 Nettverk	44

5.4 Om å være forelder	45
5.5 Tilknytning/adskillelse	47
5.6 Hva formidles til barna	49
5.7 Framtiden.....	53
6 Oppsummering	54
7 Praktisk betydning for familiebehandling.....	55
8 Avslutning	56
Litteraturliste	58
Vedlegg 1	61
Vedlegg 2	62
Vedlegg 3	63
Vedlegg 4	64
Vedlegg 5	65
Vedlegg 6	67

1 Innledning

På verdensbasis er Norge et av landene med lavest forekomst av fattigdom, og velferdsstaten er godt bygget ut. Samtidig er terskelen for inkludering høy. Kontrollen med landegrensene strammes inn i vestlige land, og samarbeidet om grensekontroll styrkes. I tillegg samarbeider landene i Europa om innvandringspolitikk gjennom Dublin-samarbeidet slik at man kun får behandlet saken sin i ett land¹ Mennesker som flykter, og mennesker som forlater sine opprinnelsesland, står dermed i risiko for å ende opp som papirløse migranter.

Papirløse migranter er like forskjellige som verdens befolkning forøvrig, og de har ulike alder, etnisitet, kjønn, religion, klassetilhørighet og utdanningsnivå. Noen av dem har barn, og noen er barn.

1.1 Tema

Denne oppgaven handler om hvordan papirløse foreldre erfarer sin egen situasjon. Empirien i oppgaven er basert på intervjuer som jeg har gjort med papirløse foreldre i Norge. Det er foreldreperspektivet som utforskes, og deres egne opplevelser av det å være mor eller far og samtidig papirløs migrant i Norge.

Som familieterapeut er jeg opptatt av hvordan forhold utenfor en familie kan påvirke familien. For å forstå betydningen av kontekst for disse familiene, gjør jeg bruk av interseksjonalitet.

1.1.1 Begrunnelse for valg av tema

En sterk rød tråd i studiet Master i familiebehandling, er at vi som mennesker påvirker hverandre. Hvordan foreldre har det, påvirker barna. Ingen vokser opp i et vakuum, vi blir alle påvirket av samfunnet rundt oss. For faget familiebehandling er det viktig å kunne se familiene i den konteksten de lever i.

Papirløse migranter er mennesker som man kan møte om man jobber innen Helsevesen/sosialtjeneste/barnevern. Eller man kan møte dem i sosiale sammenhenger, som foreldre på foreldremøte, på trikken; De lever sammen med oss. Kunnskap om hvordan det er å

¹ <http://www.udi.no/ord-og-begreper/dublin-samarbeidet/lastet> ned 5/5-14

leve som ekskludert eller marginalisert er viktig kunnskap for hele samfunnet.

1.1.2 Problemstilling

Min problemstilling er:

”Hvordan erfarer papirløse mødre og fedre det å være forelder i Norge i dag?”

Jeg har følgende underproblemstillinger:

”Hvordan får papirløsheten betydning for foreldreskapet?”

”Hvordan får det at de er foreldre betydning for papirløsheten?”

1.1.3 Avgrensning av tema

Jeg valgte å ikke rekruttere papirløse personer med barn i opprinnelsesland, eller i andre land.

Dette fordi fokuset mitt er livet med barn i hverdagen.

Denne oppgaven handler om foreldrene. Parallelt med denne oppgaven er en uskrevet oppgave om barna deres, det er gjennom å se på foreldreskapet at barna er tilstede. Jeg går ikke inn på barn og oppvekst.

Av hensyn til oppgavens omfang er det mye jeg ikke har tatt med. Jeg har ikke tatt med et salutogent perspektiv, eller resiliens. Begge deler hadde vært relevant for denne oppgaven, for å se på hvor informantene henter styrke.

Noe avgrensning er gjort av hensyn til anonymitet, fordi det informatene forteller om enkelte temaer gjør dem lette å identifisere. Jeg har også utelatt enkelte beskrivelser av informantene, og også beskrivelser av informantene sammen med barna. Dette også for å sikre anonymiteten deres.

1.2 Bakgrunn og forskning på feltet

1.2.1 Papirløse migranter

I denne oppgaven bruker jeg begrepet papirløs migrant. Det kan være snakk om (Ottesen 2008)

- Mennesker som har fått visum eller oppholdstillatelse på falskt grunnlag.
- Mennesker som har visum som ikke gjelder lenger eller hvor oppholdstillatelsen har utløpt
- Tidligere asylsøkere som har fått endelig avslag på sine søknader
- Mennesker som har kommet til Norge uten å ha tillatelse og uten å registrere seg hos myndighetene.

Andre begreper som blir brukt er ulovlige innvandrere, illegale innvandrere, illegale migranter, clandestine migrants/clandestini, skjulte/hidden population, irregulære migranter, unauthorized foreigners og sans papiers /papirløse migranter/udokumenterte migranter. (Ottesen 2008, Hjelde 2010, 21) Jeg synes at papirløse migranter er den mest respektfulle betegnelsen. Jeg bruker derfor dette gjennomgående i hele oppgaven.

Det finnes ingen oversikt over hvor mange som lever som papirløse migranter i Norge. Forsker Li Chun Zhang ved SSB la fram en statistisk metode der den mest sannsynlige modellen anslø antallet ulovlige innvandrere til 18.196 per 1. januar 2006. Men han understreket at tallene kan variere fra cirka 10.500 til nærmere 32.000 (Zhang 2008, 22). Hvor mange som har barn som bor sammen med dem finnes det ingen tall eller anslag på. Etter mail- og telefonkontakt med SSB har jeg fått opplyst at det ble født 800 barn i 2013, som ble født av en mor alene, eller med mor og far, som ikke hadde norsk personnummer². Dette inkluderer turister, og asylsøkere som venter på svar på søknaden sin. Flere av disse 800 barna ble født av en mor uten gyldig opphold i Norge, men hvor mange vites ikke. I 2013 ble det født 59 000 barn i hele Norge.³ I disse tallene vil det også være barn hvor en av foreldrene ikke har gyldig opphold. Ved årsskiftet 2012-2013 bodde det 1264 barn med avslag på sin asylsøknad i mottak (Weiss 2013, 7).

Man antar at det er flest tidligere asylsøkere blant de papirløse migrantene (Zhang 2008). Jeg intervjuet tre informanter, de hadde alle søkt om asyl og fått endelig avslag. Et avslag kan klages inn hos Utlendingsnemnda (UNE). Hvis UNE ikke omgjør saken får asylsøkeren endelig avslag

² mailkontakt legges ved som vedlegg 1

³ http://www.ssb.no/fodte_lastet ned 12/5-14

og utreiseplikt. Det er en mulighet for å anke dette vedtaket, søke om omgjøring av det endelige avslaget, dersom nye opplysninger foreligger.⁴

Informantene i denne oppgaven er foreldre. Foreldrerollen kan ses som noe foreldre gjør (*parenting* på engelsk) og forventninger knyttet til foreldrerollen (*parenthood* på engelsk) (Bø og Olsen 2008, 13).

”Det er barn som gir foreldreskapets dets status. Det er en sårbar status, for det å få barn og det å bli forelder vekker ikke bare dype følelser, men stiller også store krav. Det moralske fundamentet for dagens foreldreskap er at foreldre gir barnet en trygg og god oppvekst og yter emosjonell støtte, og beskytter barnet samtidig som det eksponeres for ulike sider ved livet” (ibid).

Det er ingen tidligere forskning på papirløse foreldre i Norge. Men det er noe forskning og kunnskap om papirløse migranter i Norge. Fafo ga nylig ut en rapport om asylbarn med endelig avslag, hvor det er fokus på barneperspektivet. Nerina Weiss har skrevet rapporten og gjort intervjuer med barn og foreldre. Hun beskriver et liv med normalitet i limbo (Weiss 2013). Fafo ga også ut en rapport i 2011 ”No way in, no way out” (Øien og Sønsterudbråten 2011), som er en studie av levekår blant irregulære migranter i Oslo. Denne studien inkluderte intervjuer med barnefamilier, og kommer dermed indirekte inn på barnas verden. ”Irregular migration in a scandinavian perspective” kom ut i 2010, og er en antologi med bidrag fra flere forfattere fra Danmark, Sverige og Norge. Denne boka tar for seg ulike temaer og bruker et sammenlignende perspektiv. Den tar for seg hvordan irregulær migrasjon påvirker ulike nivåer av det sosiale-, og politiske livet, og hvordan det påvirker de individuelle livene. Ingen av artiklene handler direkte om foreldreskap eller barn (Lund Thomsen 2010). Kirkens bymisjon har gitt ut en rapport hvor de undersøker situasjonen for mennesker uten lovlig opphold i Norge, og humanitære tiltak for denne gruppen i andre europeiske land (Ottesen 2008). Brunovskis og Bjerkan har skrevet om forskning på papirløse (irregulære) migranter i Norge, hvor de skriver om metodologiske og etiske utfordringer (Brunovskis og Bjerkan 2008). NOVA har gitt ut rapporten ”Jeg er alltid bekymret”, skrevet av Karin Harsløf Hjelde, som tar for seg papirløse (udokumenterte) migranternes forhold til helsetjenestene i Oslo (Hjelde 2010).

⁴ <http://une.no/Saksgang/Klagers-rolle/> lastet ned 15/4-14

I USA er det forsket og skrevet om papirløse migranter og foreldreskap. Hirokazu Yoshikawa har forsket på papirløse migranter (undocumented migrants) som er foreldre med små barn (Yoshikawa 2011). Han skriver om hvordan foreldrenes status som udokumenterte migranter virker inn på barnas utvikling. Han skriver at hvordan det å vokse opp som barn med udokumenterte foreldre er en ukjent, men vanlig barndomsopplevelse i USA. (Yoshikawa 2011).

Debatten i Norge om papirløse migranter er polarisert. De blir som gruppe fremstilt som lovbrytere og kriminelle på den ene siden. På den andre siden er det frivillige organisasjoner som vektlegger deres sårbarhet og individuelle historier. (Øien og Sønsterudbråten 2011, 20) ”Det å ende opp med en irregulær status er ikke bare et utslag av uvilje eller manglende evne fra migranters side til å returnere til sine hjemland. Det er også en situasjon som er beskrivende for komplekse årsakssammenhenger i migrasjons- og asylprosesser” (Øien og Sønsterudbråten 2011, 15).

1.2.2 Rettigheter

Hvilke rettigheter har papirløse foreldre som voksne personer?

Menneskerettighetene gjelder alle. De bygger på respekt for menneskeverdet, og de skal sikre tale- og trosfrihet og frihet for frykt og nød. De skal gjelde uavhengig av kulturell bakgrunn, eller det politiske systemet mennesker lever i.⁵ Det er norske myndigheters plikt å sikre og respektere menneskerettighetene (Grunnloven § 110c). Rajaram og Grundy-Warr (2004) konkluderer med at illegale innvandrere er nektet grunnleggende menneskerettigheter og er kriminalisert i flere land (sitert iValenta 2012, 226).

Papirløse migranter i Norge har ikke rett til skattekort, og de har ikke lov til å jobbe. Uten tilgang på det legale arbeidsmarkedet har de tre muligheter: Finne seg en jobb i det uformelle arbeidsmarkedet, begynne med kriminelle aktiviteter for å få inn penger, som prostitusjon eller narkotikasalg, eller de kan la være å jobbe (Øien og Sønsterudbråten 2011). Mottakerlandene

⁵ <http://www.amnesty.no/tema/menneskerettigheter>, lastet ned 18/4-14

bruker både direkte og indirekte tvangsmidler overfor illegale innvandrere. De direkte tvangsmidlene er fengsling, kriminalisering og tvangsuttransportering, mens de indirekte er utestenging fra mottakerlandenes arbeidsmarkeder og offentlige tjenester (Valenta 2012, 226).

Bolig. Fra 2004 har myndighetene tatt i bruk bortfall av botilbud for asylsøkere som ikke samarbeider om retur (Hjelde 2010, 32). Unntaket fra denne regelen er barnefamilier og asylsøkere med alvorlig sykdom (ibid). Selv om dette er en rettighet, er det verdt å merke seg at mange barnefamilier med endelig avslag vegrer seg for å bo på mottak da opphold på kjent adresse gjør at man risikerer å bli uttransportert. I rapporten til Weiss beskriver hun det hun kaller ”Den evige angsten for utkastelse”. Informantene i denne undersøkelsen bor på mottak og de har fått endelig avslag og har overskredet utreisefristen (Weiss 2013, 55). Papirløse migranter i Norge har vanskelig og begrenset tilgang til helsevesenet, bolig og arbeid. Som et resultat har mange dårlige boforhold (Brunovskis og Bjerkan 2008, Hjelde 2010, Øien og Sønsterudbråten 2011).

Helse. Papirløse migranter har rett til øyeblikkelig eller akutt hjelp på lik linje med andre som oppholder seg i Norge (Pasientrettighetsloven 2012, § 1-2 og § 2-1). De har ikke rett til fastlege, og papirløse migranter har generelt dårlig fysisk og psykisk helse (Ottesen 2008). Rettighetsmessig er det stor forskjell på om en person er innenfor eller utenfor asylsøkersystemet (Hjelde 2010, 58). I praksis er det helsepersonell som i sin hverdag blir sittende med uklarerheter når det gjelder rett til helsehjelp. Helsepersonell må da i tillegg til medisinske vurderinger og prioriteringer, også forholde seg til innvandringspolitiske prioriteringer (ibid).

Hvilke rettigheter har barn? Menneskerettighetene gjelder alle, uansett alder. I tillegg har Norge ratifisert FNs barnekonvensjon i 1991. Den ble vedtatt av FNs hovedforsamling i 1989. Den inneholder et omfattende register av rettigheter for barn som statene forplikter seg til å følge opp når de har sluttet seg til konvensjonen (Collin-Hansen 2012, 118). Norge har valgt å inkorporere FNs barnekonvensjon i lovgivningen, noe som gjør den spesielt forpliktende. (ibid)

Barnets beste i formen *det som er best for barnet*, er et begrep som brukes i Barneloven §§43, 48, 55. Det brukes for å fokusere på barnets behov og interesser. Fra barneombudets artikkel

nummer 3⁶ og barnekonvensjonen⁷ er barnets beste beskrevet, og det innebærer at alle avgjørelser som angår barn, skal bli vurdert etter tanken om hva som er barnets beste. Det skal også tas hensyn til rettighetene og forpliktelsene til barnets foreldre. Alt myndigheter og organisasjoner gjør som angår barn, skal ta hensyn til barnas beste. Staten har ansvaret for at barns rettigheter blir fulgt. Staten skal respektere de rettigheter og plikter som de voksne med ansvar for barnet har, så de kan veilede og støtte barnet når det utøver sine rettigheter.

I FNs barnekonvensjon slås det også fast at barn ikke skal skilles fra foreldrene sine. Hvis det ikke er til barnets beste. I rapporten til Weiss kommer det fram at foreldrene tenker på barnets beste som det at de får opphold i Norge (Weiss 2013).

Papirløse migranter har ikke rett til barnehageplass. ”Asylsøkende barn har ikke lovfestet rett til barnehageplass iht. barnehageloven, men kan likevel få plass.” (Justis -og beredskapsdepartementet 2012). Barn mellom 6 og 16 år har rett til skole. ”Det har ingen betydning for retten til grunnskoleopplæring om oppholdet i landet er ulovlig. Det er tilstrekkelig at barnet faktisk har oppholdssted i landet.” (Justis -og beredskapsdepartementet 2012) I rapporten til Weiss, om asylbarn med endelig avslag, problematiserer hun at retten til skole faller bort etter fylte 16 år (Weiss 2013, 67).

1.2.3 Migrasjon

For landene i verden er migrasjonen styrt av kontroll, med landegrenser. Tre ulike varige løsninger er definert. Repatriering, lokal integrering eller gjenbosetting (Justis -og beredskapsdepartementet 2012). Agamben skriver at vi er vant til å skille mellom statsløs person og flyktning, men at denne distinksjonen ikke er så enkel som den fremstår. Mange flyktninger, som ikke var statsløse, foretrekker å bli det framfor å returnere til hjemlandet (Agamben 1995). Asyltilværelsen beskrives ofte som en liminalfase – en form for overgangsfase eller udefinerbar mellomposisjon (Berg 2012, 25). I liminaliteten vil den sosiale aktøren ikke lenger tilhøre gruppen de forlater, men de vil ikke heller fullt ut ha tilhørighet i den nye sosiale sfære (Turner

⁶ <http://barneombudet.no/dine-rettigheter/barnekonvensjonen/artikkel-3/artikkel-3-barnets-beste-fulltekst/>, lastet ned 4/4-14

⁷ <http://www.unicef.no/barnekonvensjonen>, lastet ned 4/4-14

1996, 4) . For papirløse migranter er denne fasen forlenget, de er i en migrasjonsprosess som ikke er avsluttet. De lever i en posisjon hvor de ikke har tilhørighet i Norge, men heller ikke i opprinnelseslandet. De er ikke immigranter, eller emigranter, men de er migranter. I denne oppgaven bruker jeg Ingenstedsland, og det er nettopp liminalitet som preger Ingenstedsland. I Liminalfasen, slik det ble beskrevet av Van Gennep, står personen i en spesiell og farlig posisjon utenfor samfunnet og dagliglivet. Liminalfasen er en mellomfase, som følges av at man igjen tas opp i samfunnslivet (Gennep og Ringen 1999).

Foreldre som har migrert kommer fra andre samfunn og andre vilkår for å være foreldre. Og det er også andre vilkår for dem i Norge. I en NOVA-rapport om små barn i asylmottak, beskrives det hvordan barna der befinner seg i skjæringspunktet mellom innvandringspolitikk og velferdspolitik (Seeberg, Bagge, og Enger 2009, 31). Carlos Sluzki beskriver hvordan migrasjonsprosessen påvirker familier. Han skriver at migrasjonsprosessen er inndelt i flere trinn, og at hvert trinn kan gi konflikter og også kriser i en familie (Sluzki 1980).

1.3 Plan for oppgaven

I kapittel 2 skisserer jeg opp det teoretiske rammeverket for oppgaven.

I kapittel 3 redegjør jeg for metode.

I kapittel 4 presenterer jeg de analytiske resultatene, med hovedvekt på hverdagslivet.

I kapittel 5 presenterer jeg de analytiske resultatene med hovedvekt på informantenes fortellinger og erfaringer med det norske samfunnet.

I kapittel 6 oppsummerer jeg og samler trådene fra de øvrige kapitlene.

I kapittel 7 ser jeg på hvilken praktiske betydning og relevans denne studien har for familiebehandling som fag.

Kapittel 8 er avslutningskapittelet, hvor jeg har noen tanker til slutt.

2 Teoretiske og analytiske redskaper

Som teoretisk rammeverk gjør jeg bruk av interseksjonalitet. Det hjelper meg til å se informantenes posisjon og maktstrukturene i samfunnet rundt dem, og hvordan handlingsrommet deres begrenses av systemet. Jeg bruker også kunnskap fra familierapi, med hovedvekt på narrativ praksis. Habitus bruker jeg for å gripe deres konkrete kroppslige erfaringer.

2.1. Narrativ praksis

Jeg er selv inspirert av narrativ praksis og narrativ terapi⁸, og jeg har brukt tanker herfra i intervjusituasjonen og også for å analysere svarene i ettertid. ”Det kanskje fremste kjennetegnet på narrativ praksis er at den ønsker å sette menneskers egne spesifikke og lokale kunnskaper og erfaringer i sentrum for alt samarbeid” (Lundby 2009, 11). I denne oppgaven er det papirløse foreldre sine erfaringer og kunnskap jeg ønsker å utforske.

Handling og identitet er to kjente begreper i narrativ praksis. Michael White skriver at utveksling av historier, om egne eller andres liv, skaper vår identitet. Han skiller mellom handlingslandskap, og bevissthetslandskap, som han også kaller identitetslandskap (White, Storsveen, og Bakke 2009, 75). ”Begrepene handlingslandskap og bevissthetslandskap ser ut til å være relevante for å forstå folks meningsskapende aktiviteter i livet, for oppbygging av en personlig historie, og for etablering av folks identitet gjennom hverdagens aktiviteter” (White, Storsveen, og Bakke 2009, 75). Det er ikke alle historier fra et menneskes liv som får like stor plass. Noen historier blir viktige, og andre kanskje glemt.

Enhver reformidling av historiene i folks liv, er også reformidling av identiteten, skriver Michael White (White, Storsveen, og Bakke 2009, 76). White beskriver hvordan identitet skapes ved å dele historier om oss selv eller andre. David Denborough beskriver det å fortelle historier om eget liv, som en rettighet. Historiene som fortelles om våre liv, er ofte fortalt av andre. Eller de kan være preget av negative tanker fra sexistiske, rasistiske eller homofobe bidrag til

⁸ Jeg bruker ordene narrativ praksis og narrativ terapi. Innen familiebehandling refererer de to ordene til det samme.

forestillinger om mennesker. Første steg for å kunne fortelle historier om egen identitet, er da å ta tilbake rettigheten til å fortelle historier om eget liv ⁹(Denborough 2014).

Michael White er kjent for å introdusere eksternalisering – altså det motsatte av internalisering som metode. Med det ønsker terapeuten å skille problemet fra personen. White oppmuntret folk til å objektivisere og også personifisere problemene en oppfattet som plagsomme. (Russell og Carey 2006)

Det er vanlig i narrativ terapi å bruke metaforer. ”Livets tre” er en metafor og en tilnærming som er blitt mye brukt i møte med mennesker som har opplevd traumer, hvor det søkes å finne personens styrker, røtter og viktige personer. Treet tegnes opp med røtter, stamme, bakke, blader, frukt og frø. Trærne kan settes sammen og bli en skog. Som en del av livets tre er det også brukt en elv som metafor; Hvor det å være ute i en elv er et symbol på at man ikke står støtt, man må finne elvebredden for å klare å se klart og stå støtt (Denborough 2014). Hvordan skal informantene i denne oppgaven finne elvebredden? Det er ikke terapi det handler om i denne oppgaven, men jeg synes at bildet av en kraftig elv kan være et bilde på mye av det de forteller. Hvor de ikke kommer så lett opp på en av elvebreddene.

White skriver at det å omgjøre erfaringer til historier, er nødvendig for at mennesker skal kunne lage mening av sine liv, og oppnå en følelse av formål med sine liv (White 1988/89). Viktor E. Frankl var en jødisk psykiater som satt i tre år i konsentrasjonsleir under andre verdenskrig. Han har skrevet om hvem som klarte seg, og han sier at de som hadde en personlig visjon for fremtiden var best rustet. Han hevder at menneskets plikt er å finne ut hva som gir livet mening.(Skaiå 2003)

2.2 Interseksjonalitet

Salvador Minuchin, en av pionerene innen familierapi, har uttrykt bekymring for at familierapeuter neglisjerer den soiale konteksten familier lever i (Johnsen og Torsteinsson 2012, 37). Kontekstuell forståelse bidrar til vektlegging av omgivelsene/levekår og hverdagsliv.

⁹ Charter of Storytelling Rights, vedlegg 6

Dette gjelder ikke minst i arbeidet med mitt tema, der politiske og sosiale forhold virker veldig direkte inn på familiesituasjonen.

Interseksjonalitet tar mål av seg å inkludere ulike maktstrukturer og kategorier i analysen (Mattsson 2010, 17). Denne flerdimensjonaliteten er fruktbar i møte med mitt materiale, der flere relasjoner får betydning for livssjansene til informantene, og også dermed påvirker foreldreskapet.

Paulina de los Reyes hevder at interseksjonalitet, i tillegg til å evne å beskrive komplekse realiteter, tvinger oss til å se på virkeligheten med nye øyne, og får oss til å stille spørsmål ved kunnskap vi tar for gitt om den sosiale orden vi lever i (De los Reyes og Mulinari 2005, 23).

Kimberle Williams Crenshaw er opphavskvinnen til begrepet interseksjonalitet. Hun brukte begrepet i 1989 for å analysere fargede kvinner sin posisjon i det amerikanske rettsvesenet (Berg, Flemmen, og Gullikstad 2010, 14). Jan-Kåre Breivik skriver at nøkkelord for interseksjonalitet er posisjonering, forhandling, samvirkning, individuell og kollektiv handling. (Breivik 2008, 157)

Papirløse migranter har begrensede rettigheter i Norge, og er mennesker som kommer langt ned i makthierarkiet. Det er flere ting på en gang som strukturerer informantenes liv og erfaringer. Jeg ønsker å se på hvordan de posisjoneres i samfunnet og hvordan de posisjonere seg selv. Diskursen i samfunnet som kobler papirløse migranter med kriminalitet, er sånn jeg ser det en måte de blir posisjonert på. Eller hvordan asylsystemet utløser ulike kategorier. Eller at det er landegrenser og regler som gir ulik status. Dette er premisser som ligger der, og som for den enkelte person gir en bestemt posisjon. Samtidig forsøker mennesker å posisjonere seg selv, jeg tenker på det i oppgaven som en narrativ identitet.

Mange tidligere teorier om makt har begrenset seg til kun én maktrelasjon. For eksempel har Simone de Beauvoir (2005) beskrevet hvordan kvinner som kvinnekjønn blir den andre i forhold til menn. Edward Said (2004) har vist hvordan Orienten blir den andre i forhold til Vesten. ”Den første” og ”den andre” forstås som en makt- asymmetri, hvor posisjonen til ”den første” setter

grenser for hva som er passende eller upassende, normalt eller ikke normalt (Berg, Flemmen, og Gullikstad 2010, 23). ”Koloniala och orientalistiska bilder lever vidare, stärkta genom aktuella former av social åtskillnad och kulturella framställningar av ”vi” och ”dom”. ”(Ålund 2007, 290).

Styrken i interseksjonalitet som maktteori er at den tar høyde for hvordan flere maktrelasjoner virker sammen og samtidig gir rom for en mer dynamisk forståelse av makt. Makt kan ikke på forhånd antas å ligge stabilt i forhold til posisjoner i en fast struktur, for eksempel at en mann alltid vil ha mer makt enn en kvinne. Nettopp sammenfiltringen av kjønn, klasse, etnisitet, nasjonalitet, seksualitet m.m. fører til at kategorier kan bli styrket eller svekket avhengig av hvordan de samvirker i den aktuelle situasjonen (Berg, Flemmen, og Gullikstad 2010). Breivik skriver at kategoriene er samfunnsskapte, og dermed plastiske (Breivik 2008). Kategoriene kan endres, og hva som gjør seg gjeldende er situasjonsavhengig.

Kategoriene jeg ser på er kjønn, etnisitet, klasse, medborgerskap/papirløshet. Mitt utgangspunkt for denne oppgaven er at papirløse migranter er like ulike som det finnes ulikheter i verden, samtidig som jeg opererer med at de her tilhører flere kategorier som fordeler makt og avmakt. Hvordan dannes disse kategoriene? Kategoriene er både dikotome og hierarkiske, og de skapes og opprettholdes gjennom forskjeller og ulikheter (Mattsson 2010). Vi tilhører alle flere kategorier samtidig. Interseksjonalitet retter fokus mot hvordan disse ulike kategoriene påvirker menneskers identitet, og hvordan de håndteres (Mattsson 2010, 90). Innen kjønnsforskningen tenker en at kjønn er noe som konstrueres, fostres eller sosialiseres (Mattsson 2010, 43). På samme måte er etnisitet også noe som konstrueres. ”Etnisitet, i sosialantropologi og sosiologi om det som angår den identitet en person eller gruppe gis ved å tilhøre en folkegruppe.”¹⁰

Sentrale spørsmål her vil være ”inkludering” og ”utestenging”. Etniske minoriteter ses som ”fremmede” og ”ulike” (Ålund 2007, Fuentes 2008). Dette handler ikke bare om kategorien, men at kategorien får negative vurderinger og bestemte egenskaper knyttet opp til seg (Fuentes 2008, 91). Medborgerskap blir et sentralt spørsmål. Medborgerskap bestemmer individets plass i fellesskapet, og definerer individets relasjon til Staten (Ålund 2007, 282). Medborgerskap eller ikke medborgerskap vil få betydning for juridiske rettigheter, sosial plassering, økonomi og rett

¹⁰ <http://snl.no/etnisitet>, lastet ned 13/5-14

til jobb. Som papirløs migrant er man ikke medborger, man er utenfor samfunnet. Papirløs migrant er sånn sett en kategori som konstrueres juridisk og politisk. Samtidig er det også aspekter ved det sosiale som jeg tenker at konstrueres. En siste kategori jeg bruker i denne oppgaven er klasse. Det er ulike definisjoner av begrepet klasse; Felles for klasseteoriene er at de henviser til hierarkiske relasjoner og maktrelasjoner i samfunnet (Mattsson 2010, 67). Jeg har med klasse, fordi jeg tenker at det forteller mye om posisjonen et individ har i samfunnet.

Marx tenkte på klasse utifra tilgang på produksjonsprosessen i samfunnet, Weber hadde et bredere syn på klasse enn det økonomiske hvor han også regnet med utdanning og politisk innflytelse (Mattsson 2010, 68). Bourdieu snakker om kapitalformer, i stedet for klasse. Han beskriver at klasseposisjon baserer seg på økonomisk kapital, kulturell kapital og sosial kapital. Han bruker symbolsk kapital som en beskrivelse av hvilke verdier de ulike kapitalformene kan få i ulike situasjoner (Mattsson 2010, 69). Som de andre kategoriene etnisitet, kjønn, og papirløs migrant, kan også klasse forstås som en konstruksjon.

Interseksjonalitet har blitt kritisert for at det kan åpne dørene for en uendelig rekke maktasymmetrier, og at begrepet dermed blir uhåndterlig (Ghosh 2007). Jeg har valgt meg ut de kategoriene som jeg har nevnt over, og for denne oppgaven tenker jeg at interseksjonalitet nettopp kan hjelpe meg å se litt klarere når mennesker lever som ekskluderte eller marginaliserte. I denne oppgaven forstår jeg de to begrepene slik: ”Mens *sosial eksklusjon* refererer til posisjoner utenfor samfunnets grunnleggende kjerneområder og aktiviteter, som å være utestengt fra arbeidsmarkedet, refererer begrepet *marginalisering* til risiko for framtidig eksklusjon” (Frønes og Strømme 2014, 10). Jeg tenker på sosial eksklusjon som noe som blir gjort av noen mennesker, mot andre mennesker (Byrne 1999, 1). Og gjennom interseksjonalitet vil jeg se på hvilke ulike maktstrukturer som virker inn på papirløse migranters liv, og hvilken plass de har i samfunnet.

2.3 Makt

Interseksjonalitet er nyttig for å gripe og få øye på kompleksiteten informantene opplever, og se hvilke ulike kategorier som påvirker informantene i deres liv. De forteller også om konkrete

kroppslige opplevelser av situasjonen de lever i. For å forsøke å gripe det de forteller, bruker jeg også teorier fra Bourdieu i analysen.

”Eit felt er sammensett av objektive historiske relasjoner mellom posisjoner som er forankra i visse former for makt (eller kapital), medan habitus tek form av eit sett av historiske relasjoner som er <nedfelte> i sjølve dei individuelle kroppane i form av mentale og kroppslige skjema for åtgåing, vurdering og handling.” (Bourdieu et al. 1993, 34). Habitus er som et skjema for hvordan folk oppfatter, forstår, og derfor handler, i forhold til virkeligheten i gitte situasjoner. Historiske relasjoner som er nedfelt i kroppen, viser til at man sosialiseres inn i samfunnet. Da tilegner vi oss hva som er rett og galt, godt og dårlig uten at vi bevisst oppfatter og tar del i læringsprosessen. Denne kunnskapen internaliseres, og habitus knyttes ikke til bevisstheten, men til kroppen.

Bourdieu har skrevet om det han kaller symbolsk makt, som er makten til å skape verden gjennom oppfatningen av den (Bourdieu og Prieur 1996). Bourdieu definerer symbolsk makt som ”en makt til å konstituere det gitte gjennom utsagn om det, til å få andre til å se og til å tro på en verdensoppfatning, til å bekrefte den eller til å forandre den, og gjennom verdensoppfatningen også handlingen i verden, og dermed verden selv” (Bourdieu og Prieur 1996).

Michel Foucault er kjent for sine teorier om makt, og om hvordan makten styrer kunnskapen. Makten er ifølge Foucault spredd utover og vanskelig å få tak i. ”En vesentlig form for makt er makten over språket, over måten å uttrykke seg på, over diskursen. Foucault studerte hvordan makten og de makthavende setter sitt preg på ulike diskurser, og hvordan vår virkelighetsoppfatning preges av vårt språk.” (Thurén, Gjestland, og Gjerpe 2009, 173)

”Diskursanalyse er en fellesbetegnelse på ulike tilnæringsmåter der man studerer tekster i sammenheng med deres sosiale kontekst, med tanke på å se hva slags meninger som uttrykkes, hvilke retoriske virkemidler de uttrykkes gjennom, hvordan teksten er organisert, og også hvordan meningene avspeiler felles og/eller dominerende tenkemåter i samfunnet” (Repstad 1998, 108). Å analysere noe diskursivt kan innebære å se hvordan den sosiale verdenen konstitueres og konstrueres i en tekst. (Winther Jørgensen og Phillips 1999)

3 Metode

For å undersøke hvordan papirløse foreldre erfarer sin egen situasjon ønsket jeg å gjøre intervjuer. Fordi jeg ønsket svar og kunnskap basert på menneskers erfaring var kvalitativ metode et naturlig valg. Og dermed det kvalitative forskningsintervjuet.

3.1 Fremgangsmåte

Jeg rekrutterte informanter på Helsesenter for papirløse migranter i Oslo. Jeg har tidligere jobbet der som frivillig, som sykepleier. For ikke å blande rollene, har jeg nå før og etter intervjuene vært i permisjon derfra.

Helsesenter for papirløse migranter drives av Stiftelsen Kirkens Bymisjon og Oslo Røde Kors og tilbyr helsehjelpstjenester til papirløse migranter. Brukerne kan få konsultasjon hos sykepleier, lege, psykolog, jordmor, bioingeniør og fysioterapeut etc.

Feltarbeidet, hvor jeg rekrutterte informanter, varte fra 4 april til 2 juli 2013. Da satt jeg på venterommet til Helsesenter for papirløse migranter i Oslo, og jeg snakket med de som virket interessert i å snakke. Jeg var der 8 ganger til sammen i denne perioden. Flere av de som satt på venterommet så slitne, syke eller triste ut, og da lot jeg dem være i fred. Jeg hadde med infoskriv på norsk og engelsk der jeg presenterte meg selv¹¹.

Jeg hadde som mål å rekruttere fem informanter. Jeg fikk ja fra fire informanter. Det ene intervjuet valgte jeg å avslutte etter noen få minutter, fordi informanten i løpet av intervjuet ble redd for at jeg jobbet sammen med politiet, og jeg opplevde at den etablerte kontakten gikk tapt. Det var også flere som sa ja, og som ikke kom tilbake eller ringte som vi hadde avtalt. Jeg valgte hele tiden å forholde meg til informantene som en utsatt gruppe, og la vekt på ikke å presse potensielle informanter, til tross for at en mer pågående fremgangsmåte kunne resultere i større rekruttering. Den ene informanten som ble redd, og som jeg måtte avbryte intervjuet med, var den eneste som jeg begynte å intervjuer samme dag som vi møttes første gang. Kanskje kom jeg for brått på ham? Det kan tenkes at det hadde vært lettere for ham om han fikk en pause imellom møtene. Med de andre som jeg intervjuet, merket jeg viktigheten av å etablere en relasjon.

¹¹ Informasjonsskriv på norsk vedlegg 2 og informasjonsskriv engelsk vedlegg 3

Papirløse er mennesker i en utrygg situasjon, de er redde for å bli kastet ut. Og kanskje spesielt sårbare er de som har barn. Andre studier har også hatt vanskeligheter med å finne papirløse migranter, som tilhører en skjult gruppe, for å rekruttere dem til intervjuer (Brunovskis 2010, Hjelde 2010)

Empirien i denne oppgaven er dermed basert på tre intervjuer. Hvert av intervjuene varte i ca 1 time. Intervjuene ble tatt opp. I det ene intervjuet ble vi avbrutt etter ca 40 minutter, dette var intervju nr 2 med informanten som jeg kaller Nina. Jeg stoppet da opptaket. Vi snakket videre etter det, men jeg valgte å ikke bruke opptaker etter avbrytelsen, fordi hun i utgangspunktet fant det stressende at jeg tok opp.

Før jeg startet opp med å rekruttere informanter hadde jeg bestemt meg for å ikke bruke tolk, og dermed avgrense meg til informanter som snakker ett av språkene som jeg behersker selv; norsk, engelsk eller spansk. Dette til tross for at bruk av tolk kunne økt rekrutteringspotensialet, noe jeg også erfarte konkret i arbeidet. Jeg tenker at dette allikevel var et riktig valg, for å kunne ivareta det at informantene følte seg trygge i intervjusituasjonen.

Jeg har spurt om livet her, og jeg har ikke spurt om migranthistorien. Jeg har ikke spurt om hjemland. De har alle tre allikevel av seg selv fortalt om hjemlandet, og at de kommer fra land med store konflikter og krig. De anonymiseres i oppgaven, og jeg har derfor ikke med navnene på hjemland, eller bosted i Norge, eller annen informasjon som kan kobles til dem. Informantene har fått nye navn, og jeg har utelatt opplysninger som gjør dem lett gjenkjennelige.

Jeg søkte NSD, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS, om godkjenning før jeg startet opp med feltarbeidet, og fikk opplyst at jeg ikke trengte godkjenning til dette prosjektet fordi det ikke samler inn sensitive opplysninger som landbakgrunn, navn eller navn på barn.¹²

¹² Svarbrevet fra NSD vedlegg nr. 5

3.2 Det kvalitative forskningsintervjuet

”Det kvalitative forskningsintervjuet søker å forstå verden sett fra intervjupersonenes side.” (Kvale et al. 2010, 21). I dette tilfellet ønsket jeg å få informasjon fra en annen virkelighet enn min, og til dette oppfattet jeg at det kvalitative forskningsintervjuet var en egnet metode. Jeg ønsket også å få informantene til å fortelle mest mulig fritt, uten at jeg styrte hva de fortalte. Jeg bestemte meg derfor for å bruke en tilpasset versjon av livsformsintervju, med fokus på hverdagen med barn. Jeg hadde også noen temaer som jeg ønsket å stille dem spørsmål rundt, og jeg laget derfor i tillegg en intervjuguide¹³. Den var organisert etter temaer. Og for meg fungerte den som en huskeliste.

Det er mye i livene til informantene jeg ikke har kunnskap om, og jeg ønsket ved å bruke livsformsintervju å forsøke å få et best mulig innblikk i livssituasjonen deres. Jeg laget en tilpasset versjon av livsformsintervjuet, og brukte deler av intervjutiden til dette. Som beskrevet hos Hanne Haavind ble døgnet gjennomgått i livsformsintervjuet (Haavind 1987, 90). Dagen jeg spurte etter var gårsdagen. Jeg spurte etter hendelser den dagen, og om hva de gjorde sammen med barnet. På den måten fikk jeg fortellinger om hva de gjør med barna, hverdagslivet, søvn, og tanker de har om seg selv og samfunnet. Jeg lot dem snakke ferdig, og jeg fulgte tråden der de slapp. Når jeg merket at de hadde fått sagt en del om gårsdagen og hverdagslivet med barn brukte jeg spørsmål fra intervjuguiden.

Jeg ønsket å høre intervjupersonenes egne beskrivelser, meninger og fortolkninger av egen situasjon. Ved å bruke semistrukturert intervju kunne jeg ha en samtale som var åpen. Samtidig som jeg fulgte noen bestemte temaer, og hadde spørsmål klare til det ble naturlig å bytte tema.

3.3 Gjennomføring

3.3.1 Informantene

De tre informantene som jeg intervjuet hadde alle små barn, fra fire år og ned til et spedbarn. De tre barna er født i Norge. De tre informantene betegner seg selv som papirløse. Informantene har ulike måter å fortelle om situasjonen på. De har også ulike migranthistorier, utdanningsnivå,

¹³ vedlegg 4

kjønn, religion, om de er alene om omsorgen eller ikke. De kommer fra hver sin verdensdel. Likevel er det er mange likheter i temaer de har tatt opp, og i hva de forteller.

Philip er en mann i 40-årene og far til en baby. Han har vært papirløs i fem år, sier han. Kona bor på asylmottak sammen med babyen, men der får ikke far bo. Intervjuet foregikk på engelsk.

Nina er en kvinne i 30 årene, med ett barn på to år. Hun har vært papirløs fra barnet ble født. Hun er alene med barnet, og de bor hos venner. Hun er utrygg på hvor lenge de kan bli boende. Hun har ingen jobb eller inntekt. Barnet har ingen barnetrygd. Intervjuet foregikk på engelsk.

Jonas er en mann i 40-årene og gift med en som har opphold i Norge. Han er far til et barn på fire år. De tre bor i et hus som de eier selv. Intervjuet foregikk på Skype. Jonas har ingen fast inntekt selv. Han ble intervjuet på norsk.

3.3.2 Informert samtykke

I planleggingen tenkte jeg mye på det å sikre informert samtykke på en måte som gjorde at intervjupersonene forsto at det var frivillig, at de kunne trekke seg, og at de forsto innholdet i det jeg sa. Alle de jeg har intervjuet har kunnet engelsk eller norsk. Et annet grep jeg tok for å sikre at samtykket var informert og genuint var å gi informantene tid mellom rekrutteringstidspunktet og intervjuet; Jeg snakket med alle en gang først, og møtte dem igjen en annen dag til intervju, slik at de fikk tid til å reflektere over informasjonen som ble gitt. To adskilte møter ga meg også mulighet til å forklare og informere dem to ganger, om prosjektet mitt og at deltakelse var frivillig. De har fått kontaktinformasjon, men ingen av dem har tatt kontakt etter intervjuet.

3.3.3 Intervjusituasjonen

To av intervjuene gjorde jeg på Helsesenter for papirløse migranter, jeg fikk låne et ledig kontor der. Fordelen med å bruke helsesenteret var at det var et kjent sted, at intervjupersonene slapp å dra et fremmed sted og at potensielt stress i en sårbar situasjon ble minimert. Samtidig kan det tenkes at en følelse av forpliktelse overfor helsesenteret som hjelper dem, kunne legge press på

informantene. Jeg la derfor stor vekt på å understreke min uavhengighet av Helsesenteret, og gjøre klart at informantenes eventuelle kontakt med meg ikke ville påvirke deres relasjon til senteret.

Det siste intervjuet gjorde jeg via Skype, og det var informanten selv som foreslo denne måten å snakke sammen på. Denne intervjuformen hadde flere fordeler. Vi hadde ro rundt oss, det ga en viss distanse, og informanten kunne være i sitt eget hjem.

Jeg oppfattet at informantene følte seg bekvemme i intervjusituasjonen. De ga uttrykk for at de synes at det var fint å snakke om situasjonen. En av informantene gråt mye under intervjuet.

Underveis i intervjuet hadde vi en samtale om det at hun gråt, og hun synes selv at det var greit å fortsette intervjuet selv om hun gråt. Når jeg har hørt på intervjuet i ettertid, så er det sterkt å høre samtalen oss imellom. Og at jeg fortsetter å stille spørsmål, selv om hun gråter. Men der i intervjusituasjonen føltes det riktig, og hun sa selv at det hadde vært fint for henne å være med på intervjuet.

3.3.4 Transkripsjon

Jeg transkriberte intervjuene ordrett, for min egen del kunne jeg da ”høre for meg” stemmene deres. Samtidig ser jeg at det ser annerledes ut skriftlig enn det virket muntlig. Jeg har derfor rettet opp noen feil når jeg bruker sitater, uten at jeg har endret meningen eller innholdet i det de sier. De endringene jeg har gjort er at jeg har rettet opp grammatikalske feil, som at verb kunne være feil plassert i setningen, mens feil uttalte ord har fått riktig uttale. Jeg har ikke endret noen ord som jeg har tvilt på. Jeg har oppbevart de transkriberte tekstene hjemme på en stasjonær datamaskin. Opplysninger som ikke ble etterspurt som kunne gjøre informantene gjenkjennbare, som hjemsted eller opprinnelsesland, har jeg utelatt i den transkriberte teksten.

3.3.5 Meg selv som intervjuer

I prosessen med å gjøre intervjuer, opplevde jeg stor nytte av mye av det vi har øvd på og lært gjennom tre år i klinisk praksis. Det å bygge en relasjon, å følge temaer som kommer opp fra den man snakker med. Og også å kunne ha ro i intervjusituasjonen. Og ikke komme med et nytt

spørsmål med en gang det er stille. Med min bakgrunn fra familierapi falt det meg lett å trives og føle meg komfortabel i intervjusituasjonen. Situasjonen under intervjuet minnet mye om situasjonen i familierapi, hvor det også er en samskaping som skjer. Kvale beskriver at kunnskap skapes i et samspill mellom den som blir intervjuet og den som intervjuer (Kvale et al. 2010, 47).

Det var lett å komme i samtale med noen på venterommet, men jeg fant det litt vanskelig å skulle spørre om de hadde barn. Jeg gjorde det sånn at jeg satt med infoskrivet i hånda. På den måten var det naturlig at jeg viste det fram og at jeg fortalte litt om hva jeg tenkte. De jeg snakket med fortalte stort sett av seg selv om de hadde barn eller ikke.

Maktspørsmål i forbindelse med det kvalitative forskningsintervjuet blir ekstra tydelig i denne situasjonen hvor jeg har intervjuet papirløse foreldre. Jeg har tenkt mye på det at jeg er i en maktposisjon, ved å være en majoritetsperson. Kvale beskriver forskningsintervjuet som ”en spesifikk profesjonell samtale med et klart asymmetrisk maktforhold mellom forskeren og den som blir intervjuet” (Kvale et al. 2010, 51). Selve forskningsintervjuet er en situasjon hvor maktforholdet er asymmetrisk, og med de informantene jeg intervjuet er det andre faktorer som kan gjøre dette forholdet enda mer skeivt. Jeg er en representant for et samfunn de ikke blir inkludert i. Og jeg, som student ved en vestlig høyskole, er en del av et maktsystem. For å minimere uheldige konsekvenser av dette var jeg i forkant bevisst min egen posisjon. Jeg fortalte informantene at jeg var blitt interessert i hvordan det er å være foreldre og papirløs fordi jeg har hatt nære venner som har levd som papirløse.

Jeg har selv barn, og det at jeg også er forelder har påvirket mine møter med informantene på flere måter. Jeg tenker at det først og fremst har vært en fordel. Det gjorde det lettere for informantene å ha tillit til at jeg ville forstå dem. Og for min egen del skapte dette empati og engasjement i meg. Jeg tror at jeg kanskje hadde følt en større distanse om jeg ikke selv var småbarnsmor. Denne distansen kunne være nyttig for å kunne møte informantene og senere analysere de transkriberte intervjuene som forsker. For å kompensere for at jeg emosjonelt følte liten distanse, har jeg hatt nytte av å være godt forberedt til intervjuene. Samtidig tenker jeg at jeg møtte informantene som medmenneske og som forsker.

3.3.6 Analyseprosessen

Jeg leste de transkriberte intervjuene flere ganger, og jeg så etter om det var noen bestemte begreper eller temaer som dukket opp. Jeg forsøkte spesielt å legge merke til det de tok opp selv, og som virket viktig for dem. Når jeg har lest intervjuene til hver av dem helhetlig, har jeg sett etter om det er temaer de vender tilbake til. Jeg har studert de tre intervjuene på tvers, og sett om det var noe felles og også om det var forskjeller.

I analysen har jeg brukt elementer fra narrativ analyse, ved at jeg har sett på det de sier som fortellinger. Jeg kunne også brukt ordet narrativer. Det er ulike meninger om hva et narrativ skal inneholde. I denne oppgaven bruker jeg «fortellinger» om det Labov og Waletzky beskriver slik: ”Det enkleste mulige narrative vil kunne bestå av en eneste linje med komplikasjon uten tydelig løsning” (Jansen 2013, 32). For meg vil rammene for narrative være det informantene har fortalt meg under og utenom intervjuet, og kunnskap jeg har fra tidligere.

I deler av analysen legger jeg vekt på en ”tykk” empirisk beskrivelse (Geertz 1994). Dette har jeg valgt fordi det er lite kunnskap om papirløse migranter og deres hverdagsliv, og det er lite kunnskap om papirløse migranter og foreldreskap.

3.4 Etikk

Prosjektet har innebåret flere etiske dilemmaer. Selve temaet for oppgaven var det første dilemmaet; kunne det være problematisk å identifisere papirløse som en gruppe? Informantene i denne oppgaven kommer opprinnelig fra ulike verdensdeler, og bor forskjellige steder i Norge. De har ulikt kjønn, og ulik religion. Det de har felles er at de ikke har gyldig opphold, og for denne oppgaven er det det som kategoriserer dem. Samtidig er papirløshet en sosial virkelighet og erfaring som jeg mener samfunnet trenger kunnskap om. Alvoret for den som faller utenfor samfunnet er stort, og konsekvensene mange, ikke minst når barn er involvert.

Forskningsetikken forplikter til å unngå å gjøre skade på informantene. Å intervju personer i en utrygg situasjon kan utfordre dette prinsippet. Det ene er deres følelse og opplevelse av sikkerhet. Jeg ønsket ikke å gjøre dem mer utrygge. Et annet moment er deres reelle sikkerhet, det at de lever et liv som ”skjulte” hvor de passer på å ikke bli ”tatt”. En annen viktig vurdering

var om jeg ved å intervju dem, kan sette dem i en reell risiko? Jeg lever et annet liv, og jeg vet ikke hvordan de tenker og beregner risiko. Og jeg vet heller ikke hva som for en papirløs migrant vil utgjøre en risiko.

Et annet etisk dilemma er om jeg ved å stille spørsmål gjør informantene fokusert på vanskeligheter i livene deres, og at jeg på den måten ødelegger noen forsvarsmekanismer de trenger.

Jeg var forberedt på at jeg kunne få informasjon jeg ville være forpliktet til å videreformidle til barnevern eller andre instanser. Informantene har ikke vekket noen bekymring hos meg, det jeg har sett er omsorgsfulle foreldre som har en vanskelig livssituasjon. De to barna jeg har møtt, har ikke vekket noen bekymring hos meg.

På nettsiden etikkom.no står det om forskningsetikk. Dette punktet tenker jeg at er tenkt til forskere som jobber i andre land:

”Forskeren må veie hensynet til anerkjennelse av kulturell ulikhet mot hensynet til andre fundamentale verdier og menneskerettigheter. Forskeren må vise særlig aktsomhet og vurdere hvordan det er riktig å forholde seg, når man støter på fenomener som kulturelt begrunnede overgrep mot liv og helse eller brudd på andre menneskerettigheter (se også [punkt 25](#)).”¹⁴

Under arbeidet med denne oppgaven har jeg fått vite om foreldre som lever i en vanskelig livssituasjon med små barn. Årsaken til at de er papirløse migranter, og dermed mangler grunnleggende rettigheter, som retten til arbeid, er flere. Og dette handler ikke bare om politikk i Norge, men også om politikk og situasjonen i andre land enn Norge. Når det kommer ned på individnivå, ser jeg at informantene mine lever i en situasjon hvor de opplever brudd på menneskerettighetene. Årsaken er da ikke norsk kultur, som nevnt i paragrafen over, men heller et komplisert bilde som involverer politiske avgjørelser i flere land. Det å ha nasjonale grenser er noe som ikke er unikt for Norge. Samtidig er det viktig at vi tar inn over oss at politikken får konsekvenser for enkeltindivider.

¹⁴ <http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/C-Hensyn-til-grupper-og-institusjoner-20---26/26-Grenser-for-kulturellanerkjennelse/lastet> ned 4/4-14

4 Fortellinger fra hverdagslivet, analytiske resultater

De tre informantene uttrykker at det er vanskelig å leve som de gjør, og de forteller om problemer og utfordringer i hverdagslivet.

4.1 En dag

For å gi et innblikk i hverdagslivet, vil jeg i det følgende beskrive en vanlig dag i de ulike informantenes liv.

Philip forteller om hverdager hvor han ofte er uten barnet sitt. Barnet sover med moren, og de bor i en annen del av landet enn der Philip bor hos venner. Dette er ufrivillig for dem som familie. Det har blitt sånn fordi mor og barn får bo på asylmottak. Philip har fått beskjed om at han ikke kan bo der, fordi han er papirløs. Han får lov til å besøke kona og barnet, men ikke overnatte. Han forteller at moren til barnet og barnet også er papirløse migranter. Men kona har sendt en ny klage etter det endelige avslaget. Papirløsheten gjør at familien ikke kan bo sammen.

Philip forteller fra hverdagen sin at han sover bedre når babyen er sammen med ham. Når babyen ikke er der får han mye å tenke på. For å kunne slappe av når han er uten babyen forteller han: ”Jeg tar noen av babyens klær, så jeg kan lukte kroppslukten hennes.” Han forsøker å bringe inn minner om barnet, og på den måten få barnet litt nærmere. Det å lukte kroppslukten til babyen gir ham ro. I det Philip forteller kommer det fram at det å ha barn er noe positivt for ham. Selv om barnet ikke er med ham hele tiden, gir det ham glede og ro. Det veier opp noen av problemene han har fordi han er papirløs migrant. Han tenker mindre på problemene når han er sammen med babyen. Babyen gir ham en liten stabilitet i det liminale.

Det kommer tydelig fram at det politiske arbeidet preger hverdagen til Philip. Han sitter allerede klokken 05.00 om morgenen ved datamaskinen, for å følge nyheter fra hjemlandet. Han leser noen artikler, og snakker med venner. Men han sier at tankene hans er hos babyen. Fra gårdsdagen forteller han videre at han drar til sentrum klokken 10.00, for å snakke om situasjonen og politikk fra hjemlandet med venner og bekjente. De snakker sammen, og etter det deltar han på et politisk møte fra kl. 16-20, og drar hjem etter det.

Han har noen dager hvor han våkner med barnet sitt også. ”Jeg våkner, åpner øynene og ser på henne. (ler) Er hun våken? Hvis hun er våken leker jeg med henne. Hvis hun sover er jeg stille og venter på at hun skal våkne. Når hun våkner, ser hun etter oss. Og vi ser til henne, og leker med henne”.

For Philip er det stor forskjell når han sover samme sted som barnet. Han sjekker sjeldnere nyheter, han vil skjerme barnet fra nyheter fra hjemlandet. Det at han vil skjerme barnet fra nyheter fra hjemlandet, gjør at han selv også får en liten pause fra nyhetene. Under de to fortellingene fra hverdagslivet, har Philip ulike uttrykk i ansiktet. Når han forteller om nyhetene og de politiske møtene ser han alvorlig ut. Det har vært noen hendelser nylig i hjemlandet hans som han forteller meg om. Han er veldig bekymret. Så begynner han å snakke om babyen, og ansiktet hans lyser opp. Han viser glede. Han forteller hva barnet liker å leke. Han forteller at hvis barnet våkner for tidlig, ønsker det å ammes. Og at barnet vil sovne igjen da. De leker med barnet sammen, han og moren. ”Vi synger sammen med henne, hun liker det. Og hun liker det når vi danser, spiller musikk eller sanger. Som barn liker hun å være sammen med oss hele tiden”.

Jonas forteller også om gårdsdagen. Han sier at han lekte med barnet sitt hele dagen. De var ute i hagen, de var på trampoline. Han og barnet var ute med sykkel, for å lære barnet å sykle. Han går over til å fortelle om en annen dag, da var de på tur med noen naboer. De hadde grilla ute, og det var flere barn som var med på tur og barna lekte sammen. Jonas snakker norsk.

Gårdsdagen, og turen han fortalte om med naboene er gode minner, som han fikk lyst til å dele. Historiene Jonas forteller, handlingslandskapet, beskriver hvordan han ser på seg selv som far. Han beskriver seg selv som en aktiv far, som en far som lærer barnet å sykle og som er med ut. Disse fortellingene framstår som viktige for ham, som en del av hans identitet som far. Han sier om seg selv at han er sosial, og at barnet hans er sosialt. Jonas forteller at samtidig som han har en fin dag, har han tunge tanker. Han sier at han har mange ting inni seg som ikke er så bra. De tunge tankene handler om at han ikke har papirer og opphold i Norge, og disse tankene er med ham også når han er ute og har det fint med barnet sitt. For Jonas er dette faktum en tung hemmelighet han ikke kan dele med nye venner, som de han var på tur med. Han deler disse

tankene bare med kona, og med sine aller nærmeste. Jonas skjuler det at han er papirløs, han lever et dobbeltliv. Denborough skriver at mennesker alltid protesterer mot urettferdighet (Denborough 2014). Jonas har ikke noe handlingsrom til å protestere. Han kan ikke en gang fortelle til andre han blir kjent med, hva han har opplevd.

”Bourdieu har pekt på hvordan personlig nettverk må ses som en ressurs i seg selv- det han kaller sosial kapital.” (Harsløf og Seim 2008, 19). Det at Jonas har barn, er med på å få Jonas til å danne sosiale nettverk rundt seg. At han er sosial blir fortalt som en viktig identitet, men papirløsheten er ikke sosial. Den kategorien Jonas har blitt tildelt, legger noen hindringer for hans selvvalgte identitet, som det at han for eksempel ikke kan jobbe. Ved at han er far, kan han ikke isolere seg. Det at han har barn, foreldreskapet, veier her opp noen konsekvenser av papirløshet.

Nina sier at hun våkner kl. 06.00. ”Jeg pleide å våkne tidlig da jeg var i jobb. Til og med når hun (barnet) sover, så våkner jeg tidlig. Jeg får ikke sove. Tankene kverner hele tiden. Hvordan skal jeg gjøre det i dag? I morgen? Hva skal jeg gjøre neste uke? ”

Nina er alene med omsorgen for datteren, hun forteller fra hverdagen: ”Jeg leker med henne og jeg følger henne hvor enn hun går. Og følger med på henne hele tiden. Hun er veldig aktiv og rask”. Hun forteller videre at hun har noen leker til barnet hjemme, men at hun foretrekker å gå ut. Når hun snakker om å gå ut, forteller hun at når de er ute er hun redd for politi og sirener. Så hun forsøker å finne et sted hvor hun ikke kan se eller høre politi.

Det at Nina opplever at hun er tryggere jo lenger unna politiet hun er, er et paradoks. At en småbarnsmor føler seg utrygg i nærheten av politiet, er jo motsatt av hvordan samfunnet er tenkt. Hennes livsverden er radikalt annerledes enn andre småbarnsmødre sin livsverden, og annerledes enn hva de fleste vil tenke ved å se politi. Det er hennes status som papirløs migrant som gjør at hun føler seg utrygg ute i samfunnet.

Hun forteller senere i intervjuet at hun får hjertebank når hun ser politiet. Hennes opplevelse av å være papirløs migrant er her en kroppslig reaksjon. Nina sier: ”Jeg føler det i kroppen. Og hele tiden når jeg går ut, den frykten er sterk i meg. Spesielt når jeg ser politiet. Det var det, jeg er

ferdig. Den frykten er alltid der.” Nina får en kroppslig reaksjon, som aktiveres lett. Jeg tenker på dette som habitus, at hennes plassering i samfunnet sitter i kroppen hennes. Politiet representerer myndighetene, makten, og Nina er her uten deres tillatelse. Hun føler sterkt ubehag ved det at hun ikke følger reglene. Og hun skulle ønske at hun kunne følge reglene. Nina går over fra gårdsdagen, til å snakke om morgendagen. Hun sier at hun aldri føler at hun kan slappe av og få hvile, men at det kanskje blir i morgen at hun begynner med dette. Da skal hun gå i åpen barnehage med datteren, og hun ser for seg at hun skal klare å slappe av der. Der vil hun være sammen med datteren, og sammen med andre foreldre med barn. Hun smiler når hun snakker om det, og hun planlegger at hun skal være der og småprate med de andre mødrene, hun ønsker å være vennlig. Hun sier at hun ikke vil kunne fortelle noe til de andre der om situasjonen hun og barnet er i. For å klare dette har hun planlagt en vennlig, men en kanskje noe tilbaketrukket tone ovenfor de andre. Dette dobbeltlivet som hun her beskriver, kommer fram i flere av fortellingene fra Nina og også de to andre informantene.

4.2 Livssituasjon

Jonas har en litt annen livssituasjon enn Nina og Philip. Han bor i et hus som han og kona eier selv. De har fått økonomisk hjelp av familien hennes. Jonas hadde litt penger selv også, etter en alvorlig arbeidsulykke i Norge hvor han fikk en pengesum som erstatning. Barnet hans har barnehageplass, barnet og kona hans er norske statsborgere. Det er bare han i deres familie som er papirløs migrant. Medforeldreskapet er en støtte for Jonas. Jonas har ingen fast inntekt. Noen ganger er han med og hjelper noen han kjenner, og han får rundt 200 kr, som han bruker til å kjøpe gaver til barnet og kona.

Jonas er delvis integrert i det norske samfunnet. Han omgås naboer, han eier hus. Men han har ikke tilgang på jobb, han har ikke bil, sånn sett opplever han seg som marginalisert. Det at de ikke har bil nevner Jonas flere ganger under intervjuet. Sønnen har begynt å spørre om hvorfor de ikke har bil, slik andre rundt dem har. Jonas forklarer sønnen at han først må jobbe, så kan de få bil. Papirløsheten gjør at han ikke kan jobbe, og at han dermed ikke kommer til å få bil. Han har som papirløs migrant heller ikke førekort. Det å få bil er dermed utilgjengelig for Jonas. Han kan ikke oppfylle forventningen om å være en far som kjører. Jeg spurte ikke etter om kona kunne kjøre, Jonas snakket om det at han ikke kan ha bil som et problem. Er det at de ikke har

bil med på å gjøre synlig noe av det Jonas ønsker å holde skjult? Eller handler dette mest om ønsket om at barnet hans skal ha det beste, og at han opplever å komme til kort når han og barnet sammenligner seg med naboer. Jonas sier at han har det dårlig, slik han lever. Med en relativ fattigdomsforståelse, er en person fattig dersom levestandarden er vesentlig lavere enn normen i det samfunnet personen lever i (Harsløf og Seim 2008, 16). Jonas bor i et nabolag hvor de som bor rundt ham, har mer enn dem. Mennesker sammenligner sin egen situasjon med andres, og det finnes normer i samfunnet for hva som er akseptable og ikke-akseptable levekår (ibid). Det å være relativt fattig har konsekvenser for en persons handlingsmuligheter (Harsløf og Seim 2008, 17).

I motsetning til Jonas, eier ikke Philip og Nina bolig. Nina forteller at hun bor hos en venninne sammen med barnet sitt, men hun frykter å få beskjed om at hun må flytte. Venninnen har ikke sagt noe om at hun må flytte, men Nina tenker at det kommer til å skje en dag. Philip er litt tilbakeholden med å fortelle om bosituasjonen sin, men forteller at han sover hos venner. Papirløse migranter har generelt dårlige boforhold (Ottesen 2008). Philip og Nina har ikke jobb eller inntekt. Barnet til Philip har noen rettigheter, fordi det bor med mor på asylmottak, selv om de er papirløse alle tre.

Nina beskriver livssituasjonen sin som vanskelig. Hun er alene om å ta seg av barnet. I det hun beskriver, handler livet hennes om å klare seg fra en dag til den neste. Kvinner og barn som er papirløse er spesielt utsatte (Amnesty International 2006). Nina er kvinne, papirløs (som sosial og juridisk kategori), alene med barn, migrant. Det er nettopp det at hun er kvinne som gjorde at hun måtte forlate sitt opprinnelsesland. I denne situasjonen gjør kjønn som maktrelasjon seg gjeldende. Hun var gravid og uten mann, noe hun sier at for hennes familie og kultur er uakseptabelt. Hun forlot derfor opprinnelseslandet, og hun sier at hun vil bli fratatt barnet hvis hun returnerer. Kontroll med kvinners seksualitet er et kjennetegn ved patriarkalske samfunn.

Det at en kvinne er alene med et barn er ikke ukjent som et skambelagt fenomen gjennom tidene, i mange land. I dette innehar kvinner ”andreheten” i forhold til menn. Og kvinner som er alene med et barn blir straffet. I Norge er det ikke så langt tilbake i tid at kvinner fødte sine barn i skjul hvis de havnet i ”ulykka”. Kategorien kvinne har ført Nina på flukt, og hun har ikke

fått asyl. Hun har endt opp med å være kvinnelig papirløs migrant, noe som gjør henne ekstra utsatt.

Nina er i en situasjon med mye stress. Hun gråter under store deler av intervjuet, og under noen deler hvisker hun ordene. Det høres ut som om hun noen ganger ikke får puste, og jeg spør henne om dette. Hun sier ”Situasjonen gjør at jeg ikke får puste.” Hun beskriver at situasjonen er vanskelig, og at hun lever i angst. Hun tenker på problemene hele tiden. ”Situasjonen” er et ord hun bruker om totaliteten i det hun opplever. Og hun bruker metaforen at hun ikke får puste. Merleau-Ponty, som er en fransk filosof, diskuterer hvordan alle menneskelige erfaringer primært er kroppslige (Merleau-Ponty 2012). Metaforer gir noe et navn som egentlig tilhører noe annet. Gjennom å bruke metaforen at hun ikke får puste, får Nina fortalt mye om hvordan hun opplever situasjonen. Det er en sterk metafor. Det å kunne puste er en av kroppens viktigste funksjoner, og det er noe som må være på plass for å kunne leve. Hun sier senere at hun ønsker “Å leve fritt, puste fritt, jobbe fritt”.

Slik Nina oppfatter det, er situasjonen hun lever i en krise. Hun reagerer med stress og angst og en konstant tanke om å løse situasjonen. Det at krisen går over tid, og ikke har noen åpenbar løsning, er en stor påkjenning. Hun forteller også at det har vært krig i hjemlandet, og at hun da opplevde sult. Hun var der hele tiden mens krigen pågikk. Hun beskriver situasjonen hun er i nå som verre enn krig.

Philips situasjon kan også forstås som en krisesituasjon. Han har verken mat, inntekt eller fast sted å bo. Philip er også bekymret for situasjonen i hjemlandet. En ofte brukt metafor i narrativ praksis er en elv, og det å være ute i en elv. For å kunne se situasjonen sin, må man forsøke å komme seg opp på elvebredden. For Nina og Philip virker det ikke som om de har noen måte å komme seg opp på elvebredden, de står begge midt i en stri elv uten tilgang på elvebreddene på noen av sidene. Det kan også være et bilde på liminaliteten, som de lever med.

I denne situasjonen hvor de lever uten trygghet og uten inntekt har informantene det til felles at de har barn å ta vare på. Barna til Nina og Philip har ikke barnehageplass. Philip forteller at han har fått informasjon fra asylmottaket om at barnet hans ikke kan få barnehageplass i Norge. De

har ingen rett til barnehage, men de kan allikevel få det (Justis -og beredskapsdepartementet 2012). Trenger disse barna å gå i barnehage? Foreldrene er i en vanskelig situasjon, og ved å ha barnehageplass kunne de få en avlastning. Det ville også åpne en mulighet til at faglærte kunne bli kjent med disse barna, som lever i skjul med sine foreldre. Og for barnas del, ville det være et sted for lek og utvikling. De barna som profitterer mest på ulike barnehage- og førskoleprogrammer, er barn fra lavere sosioøkonomiske grupper (Frønes og Strømme 2014, 29).

I et interseksjonelt perspektiv kan flere maktrelasjoner identifiseres i informantenes fortellinger om eget hverdagsliv. Av alle de ulike kategoriene informantene tilhører, kommer det tydelig fram i det de forteller at det er én kategori som virker direkte inn på deres livssjanser, og det er nettopp det at de er papirløse. Hvis papirløshet er en bred hovedvei som påvirker livene deres, så kan det tenkes at de andre er sideveier; Etnisitet, migrasjon, klasse, kjønn. I rapporten til Øien og Sønsterudbråten fant de at den faktoren som var den viktigste for papirløse migranternes opplevelse av levekår, var nettopp mangelen på lovlig opphold (Øien og Sønsterudbråten 2011, 15). De fant at det å sikre husly, jobb og helsetjenester var viktig for informantene. Men om dette ble bedret, ville de likevel ha en grunnleggende bekymring knyttet til den juridiske statusen (ibid).

4.3 Jobb

Informantene er ekskludert fra arbeidslivet, og også trygdesystemet. De har ingen forutsigbar inntekt. De forteller at de iblant kan de få inn små summer, to-tre hundre kroner er beløpene de angir, ved å hjelpe andre.

Jonas har ikke jobb, og ikke kona hans heller. Men han tenker at kona hans kommer til å få det. Hun er for øyeblikket student. Jonas har tilgang på penger, men det er via andre. De andre er hovedsakelig hans kone og hennes familie. Han er ikke i posisjon til selv å skaffe inntekt til familien. Sett med interseksjonalitet vil ikke makt ligge stabilt i forhold til posisjoner i en fast struktur. For kategoriene mann og kvinne vil det som oftest være mannen som innehar ”førsteheten” og kvinnen ”andreheten”. For Philip har det at han har status som papirløs migrant satt ham ned i ”makthierarkiet” generelt, og også i forhold til sin kone er han nå i en svakere

posisjon. Migrasjon kan gi rollebytter, hvor det er kvinnen som får jobb og ikke mannen. Dette oppleves som vanskelig for mannen (Sluzki 1980). Jonas ønsker det ikke sånn selv, men han har ikke handlingsrom til å endre dette. Det passer ikke inn i noe "skjema" at kvinnen er den eneste som jobber, i et heterofilt samliv. Kategorien papirløs påvirker her kategorien mann, og også klasse. Han har tidligere hatt jobb i Norge, nå er han tilhørende en underklasse som ikke har rett til å jobbe.

Hva gjør det med Jonas å ikke jobbe? Han har ingen inntekt, noe som gjør det vanskelig for ham også å være far. Mennesker trenger penger for å dekke basale behov. Han blir avhengig av andre. Han oppfyller ikke forventningene til rollen som mann, om å være forsørger og den sterke. Jonas sitt eget maskulinitetsprosjekt er på vent, slik Jan-Kåre Breivik beskriver det hos en mann han har intervjuet, som er blind asylsøker (Breivik 2008). Basale og eksistensielle spørsmål dominerer livet til Jonas.

Jonas sier selv "Jeg mener at en person som har en jobb, har en ting i livet som den må gjøre. Selvfølgelig har jeg ting å gjøre. Jeg passer på mitt barn. Og det er veldig hyggelig. Og vi kan leke mange timer med lego, men det er ikke nok. Tenk å bevise ok, jeg er en vanlig person. Jeg kan sove, jeg kan våkne og jeg må gå på min jobb. Veldig viktig. Det er sånn som gir mening, men akkurat nå har jeg ingen mening." Han tenker at hvis han hadde en jobb, så kunne han også være en vanlig person. Og at det ville gi mening. Han er i en så marginalisert posisjon at det han her forhandler om er å få være en vanlig person. For et menneske som er inkludert i samfunnet, ville det ikke være nødvendig å forhandle om å være en vanlig person. Det ville være selvsagt. Jonas sier her vanlig person. Nina og Philip sier også det i intervjuet, men om seg selv som foreldre. Jeg er en "normal mor" (Nina) og "som en normal far" (Philip).

Nina og Philip er ekskludert fra det norske samfunnet. De har ingen inntekt og de lever i fattigdom. Dette er en alvorlig situasjon for dem som foreldre, som påvirker foreldreskapet ved at det blir vanskelig å skaffe det et barn trenger. De har for eksempel ikke penger til å kjøpe mat.

Fattigdom får konsekvenser for personer som opplever det. Kjell Underlid beskriver at fattigdom kan gi den det angår opplevelse av å være i rollerelasjoner og sosiale situasjoner som

er asymmetriske med hensyn til makt, status, dominans og kontroll (Underlid 2005, 125). De tre informantene er alle i asymmetriske relasjoner, der de er avhengig av at venner og kjente stiller opp for dem. Jonas er som nevnt tryggere, men bare så lenge han er gift. Hvis Jonas skulle bli skilt, vil dette endres. Han vil da også kunne ende opp med få eller ingen rettigheter i forhold til barnet. En eventuell skilsmisse var ikke noe tema under intervjuet. Han sier selv at han og kona har et godt forhold.

Nina presenterer seg selv som en med arbeidsevne og arbeidserfaring. Hun forteller at hun har hatt en stilling som hun har vært faglært til før hun flyktet. Det var en god jobb sier hun. Hun sier også at hun kan jobbe med mye annet, og hun er bestemt på at hun kan få jobb i Norge. Hvis bare papirene er i orden. Hun har tatt vare på identiteten sin fra hun var i arbeidslivet, og hun snakker om seg selv som en som er i jobb.

Flere studier har påpekt flyktninger og asylsøkeres opplevelse av mangel på kontinuitet mellom fortid, nåtid og framtid, og fravær av et normalt liv (2012, 25). Her klarer Nina å ta vare på noen av "røttene" sine, noe som styrker henne i den situasjonen hun er i. Boscolo og Bertrando (1992) poengterte at det er hensiktsmessig å betrakte sammenhengene mellom fortid, nåtid og fremtid ikke som lineære, men som sirkulære. Det eksisterer looper mellom de ulike tidene, som gjør at fortiden kan endre seg i lys av nåtiden og fremtiden, og det innebærer også at fremtiden ikke er predestinert (sitert i Jansen 2013, 121).

Nina er iblant med en hun kjenner på vaskejobber. Hun tjener da to- tre hundre kroner. Når Nina jobber, må barnet være med. Dersom det skulle skje et uhell, finnes det ingen forsikring verken for henne eller barnet. Papirløsheten setter henne i en utsatt posisjon, i arbeidsforholdene tilhører hun en ubeskyttet underklasse. Arbeidet er en annen type jobb enn hun hadde før hun forlot hjemlandet. Barnet er med henne i den situasjonen, og vil på den måten også være mer utsatt enn et barn som har plass i barnehage, hvor det er regler for barns miljø og hvor det er tilrettelagt for barn.

Papirløse migranter er i risiko for å bli utnyttet på arbeidsmarkedet. Hjelde skriver i sin rapport at noen av informantene følte seg utnyttet, dels med lavere lønn enn andre og dels med med mye

arbeid under tidspress (Hjelde 2010, 33). Philip sier at han oppfatter at venner og bekjente ikke spør ham om hjelp, fordi de ikke vil utnytte ham. Og fordi de har lite penger til å betale for en ekstra. Men han ønsker selv å være med og hjelpe til. Maria Amelie beskriver i sin bok *Ulovlig norsk*, hvordan hun jobbet som frivillig flere steder. Hun skriver at dette var viktig for henne. Hun fikk nettverk, ansvar og opplevelser (Amelie 2010). I sin rapport fant Hjelde at de som hadde noe inntekt, selv om det var slitsomt, og en bolig, om enn aldri så beskjedent, pekte seg ut som de minst forkomne og minst deprimerte i sin fremtoning (Hjelde 2010, 33).

Alle de tre sier at de tror at de hadde hatt jobb hvis de ikke var papirløse. De fortolker dermed sin situasjon uten jobb, som et resultat av papirløsheten. Jonas har et sted hvor de har gitt ham tilbud om å jobbe, hvis han får skattekort og arbeidstillatelse. De som ønsker å ansette Jonas, sier at de er interessert i språkkompetansen hans. De skal følge opp kunder i flere land. Jonas sitter på kulturell kapital, som kan omsettes til økonomisk kapital. Men regelverket forhindrer ham. Han har målet veldig nærme, men likevel utilgjengelig. Han har også mange år med arbeiderfaring. Og han tenker at han har gitt mye. Som nevnt har han pådratt seg en yrkesskade i Norge.

For Jonas, som har inntekt via sin kone og hennes familie, går det å være uten jobb ut over hans egen livskvalitet og helse. For alle tre går arbeidsløsheten ut over handlingsrommet deres. Det er veldig begrenset hva man kan gjøre uten penger. Å forflytte seg med offentlig transport blir vanskelig fordi det koster for mye. De kan ikke kjøpe ting som de trenger. Og de kan heller ikke dra på kino, teater eller gå en tur på kafe.

4.4 Spise

Papirløse migranter opplever sult. ”Läkare i Världen oppgir at sult eller utilstrekkelig tilgang på mat rapporteres av flere papirløse migranter enn det å ha levd i et krigsherjet land eller å ha vært utsatt for fysisk vold i vertslandet.” (Myhrvold 2010, 39) Nina kommer inn på temaet når jeg spør om hun har noen hun kan spørre om hjelp. Hun sier da at hun ikke ville be om hjelp om hun var uten mat en eller to dager. ”Med et eple om dagen kan jeg overleve”, sier hun.

På Helsesenteret står det som oftest kjeks og frukt framme på bordene. Jeg har ikke sett at Nina forsyner seg de gangene jeg har sett henne på Helsesenteret. Jeg spør henne om dette, hvorfor hun og andre jeg har sett ikke forsyner seg. Hun ler litt, det har hun ikke tenkt på før. Så sier hun at det kanskje er fordi de er vant til å være sultne. Hjelde beskriver at da de gjennomførte intervjuer til rapporten ”Jeg er alltid bekymret”, fikk informantene tilbud om lunsj eller middag som de kunne spise sammen. Hun beskriver at informantene som regel bare spiste litt, på tross av at de hadde valgt maten selv (Hjelde 2010, 35).

Philip opplever også å ikke ha mat. ”Mesteparten av tiden har jeg ingenting å spise” sier han. Philip har altså mer tid i livet sitt uten tilgang på mat, enn han har med tilgang på mat. Han sier det samme som Nina, at han ikke ber om hjelp hvis han ikke har mat. Han forklarer at de fleste av vennene hans vet om situasjonen hans, og at de tilbyr ham mat. Philip forklarer det at han ikke ber om hjelp med at det er hans karakter å ikke be om hjelp. Det var et tydelig ubehagelig tema å snakke om både for Nina og for Philip. Det er mye skam knyttet til det å ikke ha mat. Både Nina og Philip bagatelliserer at de opplever sult. De ber ikke andre om mat, men tar imot når de får.

Jonas og familien opplever ikke sult, eller det å ikke ha penger til mat. Men han sier at de ikke kan kjøpe alt det de vil. De er en familie som får dekket det grunnleggende, men økonomien begrenser dem.

Å være forelder med omsorgsansvar, og samtidig ikke ha tilgang på mat til seg selv som Nina og Philip forteller, er alvorlig. Det Philip frykter mest når det gjelder fremtiden til barnet sitt, er feilernæring. Selv om han tenker at han skal forsøke å unngå det, er det en bekymring han har, som han kommer tilbake til i løpet av intervjuet.

På spørsmål om de tror at barnet kommer til å oppleve sult, svarer alle nei. At de vil gjøre hva de kan for å unngå det. Nina sier at hun er villig til å gå langt for å skaffe mat til barnet sitt. Det er ikke vanskelig å se for seg at det kan føre med seg en risiko for å bli utnyttet av andre. Det kommer ikke frem i intervjuet om de er, eller har vært i situasjoner hvor de følte seg utnyttet, og jeg spør heller ikke etter det.

4.5 Sove

Informantene forteller at de sover dårlig og lite. Det aller tyngste for Nina er når barnet sover.

Hun knipser ut i lufta når hun snakker om at barnet sovner. Barnet sovner, og knips, problemene kommer. Hun sier at nettene er som mareritt for henne. Om hun sover, så er det bare korte lurer. Hun sier at hun tenker hele tiden. Hun har ikke noe tid alene, uten barnet. Når barnet sover, har hun tid til å tenke. Hun bruker mye energi når barnet er våkent til å late som alt er bra.

Philip forteller også at han sover dårlig. Han står ofte opp klokken fem om morgenen, og sjekker nyheter fra hjemlandet. Han har mange tanker og drømmer som plager ham. Han sier at årsaken til de dårlige drømmene er «papirproblemer».

Jonas sover også dårlig. Han sier at når han legger seg må han tenke i mange timer.

”Jeg kan ikke stoppe å tenke”, sier han. Han sier at han vanligvis sovner klokken to, og våkner klokken seks.

Forskning viser at papirløse sover dårlig (Hjelde 2010). Det kan være flere grunner til dette. En grunn er at de har mye å tenke på. En annen viktig årsak er at de har ustabile boforhold. Ingen av informantene snakker om at barnet gjør at de sover lite, som ellers hos småbarnsfamilier. Alle tre forsøker å skjule for barnet og andre hvor vanskelig de har det. Natta blir en tid hvor tankene tar overhånd.

Jeg spør Nina om hvordan det er for henne å våkne om morgenen, og hun sier at med en gang hun våkner, er problemene der. Problemene er der hele tiden, hun sier at det føles som om de er festet til henne. Å ha problemer som oppleves som tilstedeværende hele tiden, er en belastning. Problemene hun tenker på handler om hvordan hun skal løse hverdagssituasjoner, hvordan hun skal komme seg fra den ene dagen til den andre.

4.6 Fysisk og psykisk helse

Nyankomne asylsøkere har en overhyppighet av sykelighet og psykiske lidelser (Jakobsen 2007). Som beskrevet tidligere snakker Nina flere ganger om «å kunne puste». Hun sier at det hun ønsker er å få opphold, og at hun da kan få pustet. Jeg spør om det er vanskelig for henne å puste mens vi snakker sammen. Hun sier at hun helsemessig ikke har noen problemer, men at

situasjonen gjør at hun ikke får puste. Hun beskriver også hjertebank når hun er redd, som for eksempel når hun ser politi. Psykiske erfaringer nedfeller seg i kroppslige fenomener (Skårderud, Stänicke, og Haugsgjerd 2010). Hun har, etter det hun sier selv, ingen fysiske sykdommer, men psykisk er situasjonen en stor belastning, som igjen setter seg i kroppen.

Jonas nevner selv at han har litt depresjon, han sier at han tenker «litt negativt». Jonas sier at han ikke har fastlege, men han tenker mye. Han søker på internett, og han lurert på om det er angst, depresjon eller hans mage som gjør at han har det sånn. Han har også noen senskader etter arbeidsulykken han har hatt. Jonas har mye å tenke på, og han har ingen fastlege å gå til. Han har noen konkrete helseproblemer. Og det kan også virke som om Jonas har begynt å internalisere problemene i livet sitt, at han tenker at det må være noe med ham.

Når mennesker oppsøker terapi, så er det fordi de har begynt å tenke at det er noe galt med dem, problemet er internalisert. (Russell og Carey 2006). Når problemet, eller egenskaper hos en person eller noe annet eksternaliseres, blir det lettere å skille det fra personen, og på den måten kan det være lettere å forholde seg til ulike aspekter ved problemet/egenskapen.

Samtidig sier han at situasjonen gir ham problemer, og når han snakker om situasjonen er papirløsheten et eksternalisert problem, det er utenfor Jonas.

Sosial sammenlikning kan gi opplevelser av relativ deprivasjon og igjen resultere i negativ selvevaluering (Underlid 2005, 50). Jeg oppfatter det slik at Jonas har negative tanker om seg selv. Han lever et liv med fasade, han har hus og leker med barnet sitt, mens han holder hemmelig at han er papirløs migrant. Kanskje han sammenligner seg med andre. Og tenker at det er noe med ham. I rapporten til Hjelde ga alle de 15 informantene uttrykk for at de hadde psykiske problemer og/eller vært deprimerte (Hjelde 2010, 36).

Philip fremstår som en sunn og sterk mann. Han snakker ikke om helseproblemer. Han sier at han forsøker å være sterk for sin kone og for datteren. Men han sover også dårlig, og han har for det meste ikke mat. Det å være foreldre og samtidig være søvndepriverte og mangle mat, er en vanskelig situasjon. Han forteller at kona er syk og at han er bekymret for henne. Hun er alene med babyen mesteparten av tiden. Papirløsheten virker her direkte inn på hverdagen deres og gjør at en syk mor i hovedsak er alene med omsorgen, mens far er i en annen del av landet og

savner mor og barn. Philip ønsker å passe godt på kona si. Han er redd for at hun skal bli sykere på grunn av situasjonen deres som papirløse. Han sier selv: “Jeg må være sterk for begge”. Her er han i posisjon som mann som passer på sin kone. Ut fra teorier om habitus, ønsker mennesker å fylle sin rolle. Og det å ikke følge det man er sosialisert inn i, vil utløse ubehag i kroppen. For Philip er det å være papirløse ødeleggende for hans rolle som mann og far fordi det gjør det vanskelig for ham å fylle rollen som den som passer på, beskytter og er sterk. Men han forsøker likevel.

4.7 Utstyr til barnet

Jeg spør Nina om hvordan hun har fått utstyr til barnet, som vogn og klær? Hun sier at hun har fått mye fra Røde Kors (Helsesenteret), det står noen bokser med klær på venterommet. Hun får også ting fra venner. På venterommet observerte jeg at barna var velutstyrt og med fine, rene klær. Håret pent børstet. Ut fra egen kjennskap til aldersgruppen krever det en viss innsats å holde små barn rene og velstelte. Er det viktig for en utsatt gruppe å fremstå slik? Det ene er kanskje at i situasjoner hvor det er vanskelig å holde omsorg for egne barn, blir det ekstra viktig å stille godt for barnet sitt. Det kan også tenkes at det er spesielt viktig for papirløse å vise at barna blir ivaretatt. For å ikke bli lagt merke til, kan det å ha velstelte barn være en lur taktikk.

Jonas og familien kjøper ting til barnet selv. De har familie i Norge som også bidrar. Han sier at barnet er det viktigste, de kjøper ikke ting til seg selv. Han bruker som eksempel at han ikke kjøper klær eller sko til seg selv. I rapporten til Weiss beskrives det samme, at foreldrene prioriterer barn framfor seg selv (Weiss 2013, 37). Foreldreskapet gjør at det kreves mer av Jonas enn om han var uten barn, og at han selv ikke får ting han trenger. På den måten får det større konsekvenser for ham personlig, fordi det de har til rådighet går til barnet.

Philip forteller at han kjøpte vogn til babyen. Han forklarer at vognen som babyen hadde fått fra asylmottaket var for dårlig egnet med tanke på babyens sikkerhet. Det at en mann uten inntekt prioriterer å kjøpe vogn til barnet sitt, viser at dette må ha vært viktig for ham. Og det kjøpet har mest sannsynlig gått foran andre ting som familien også kunne trenge. Ved å kjøpe en vogn fikk Philip ønsket om å forsørge og beskytte familien sin oppfylt. Om enn bare for en stund.

Foreldrene forteller at de prioriterer barna. Barn som vokser opp i familier med svak kulturell og økonomisk kapital, blir liggende etter i kognitiv utvikling, noe som har blitt registrert allerede fra småbarnsalder (Frønes og Strømme 2014, 27). Men dette gjelder ikke alle, mange foreldre makter å motvirke effekten av materiell fattigdom og sikrer sine barns utvikling, under vanskelige betingelser (ibid).

5 Fortellinger fra Ingenstedsland, analytiske resultater

Den sosiale og juridiske kategorien papirløs migrant er avgjørende for livssjansene til informantene. Mennesker som faller inn i denne kategorien, har ikke en plass i det norske samfunnet. De er ikke medborgere, som tidligere nevnt under overskriften *Interseksjonalitet*. Samtidig lever de her, i det norske samfunnet.

5.1 Hvordan blir papirløse migranter møtt av samfunnet rundt seg?

Under møtene mellom informantene og meg, presenterer vi oss for hverandre. For informantene er jeg en majoritetsperson, og en representant for en vestlig høyskole. Jeg oppfatter at alle informantene fra starten av møtet med meg presenterer seg selv med andre identiteter enn som ”papirløs migrant”. Ingen av dem omtaler seg selv som papirløse migranter, men de snakker om ”papirproblemer” og ”situasjonen”.

Philip kommer ti minutter for tidlig til avtalen vår, og han forklarer meg at han alltid kommer presis. Han har tanker og refleksjoner rundt masteroppgaven min. Philip forteller om seg selv som en som får til mye. Det at Philip er papirløs, har gjort at Philip har mistet sin posisjon. I møte med meg forteller han seg selv fram. Jeg oppfatter det som at han forhandler om sin egen identitet, og også hva rammene for hva det å være papirløs migrant handler om.

Interseksjonalitet peker på at makt ikke ligger fast i en bestemt struktur, men at den er avhengig av situasjonen og hvordan de ulike kategoriene virker sammen. Jeg oppfatter det slik at Philip forhandler om sin egen posisjon, han setter seg opp i hierarkiet. Han viser meg at han er en reflektert mann, som kan mye og har viktige oppgaver.

Når informantene presenterer seg selv, er det gjennom karakteristikker som: den som jobber, den som klarer seg selv, som mor eller far, som en som er aktiv og engasjert, en som klarer mye og har flyktet fra noe vanskelig, en som er selvstendig og omsorgsfull. Underlid skriver at mennesket også kan velge selvevaluering, og stå delvis fritt til å velge selvverdier. I hans studie av fattige valgte de fleste å fortelle om andre ting ved seg selv enn at de var fattige, på spørsmål om hvem de var (Underlid 2005, 139).

Samtidig posisjoneres papirløse migranter inn i mange kategorier. Noen av kategoriene kan begrense dem. Kategorien «kvinne» kan for eksempel gi noen begrensninger for Nina. Sammen med «etnisitet» kan det gi henne flere begrensninger. Når jeg tenker på de tre, og ser for meg de ulike kategorier de tilhører som etnisitet, kjønn, klasse og alder, er det likevel én kategori som har større betydning enn de andre. Og det er det at de er papirløse migranter. De er ikke medborgere i det landet de bor i. Det faktum begrenser livene deres så mye at dette er den sterkeste faktoren i forhold til hvilke livssjanser de har. Hvis de fikk opphold, og ble medborgere, ville det komme tydeligere frem hvordan de andre kategoriene samvirker. Da ville det kunne være andre kategorier som mest begrenset deres livssjanser.

Hvordan kommer informantenes opplevelse av egen posisjon i samfunnet til uttrykk i intervjuet? Er det noen ganger at papirløsheten er ekstra synlig? Philip kommer stadig tilbake til det samme temaet i intervjuet. Han forteller om en hendelse på helsestasjonen (helsestasjonen for alle barn, ikke Helsesenter for papirløse migranter). Han og kona dro dit med babyen sin for å avtale at babyen skulle få vaksine. De fikk beskjed om å vente to uker. Philip tenker at babyen er stor nok nå, og han mener at det at de må vente skyldes at han er papirløs. Denne hendelsen virker viktig og sterk for Philip, og han ser emosjonell ut når han tar den opp. Philip sier: “Hvis jeg hadde papirer, ville hun ikke si det der”. For Philip handler ikke det at barnet ikke fikk vaksine om at det ikke var ledig time, det handler om hans status som papirløs migrant. Hans posisjon får konsekvenser for barnet hans. Han mener barnet har en rett til å få vaksine til rett tid. Han forklarer at de blir bekymret, fordi dette for dem som foreldre handler om barnets helse. Og at barnet deres får dårligere tilbud og oppfølging enn andre barn som går til den samme helsestasjonen.

Å leve med så mye utrygghet som Philip gjør, og så ikke få en vaksine, øker sannsynligvis utryggheten han føler. Det kan tenkes at fra denne helsesøsteren sin side handlet dette om at det ikke var ledig time, og at hun vurderte det som forsvarlig å utsette vaksinen to uker. Det er mulig hun ville gitt den samme beskjeden til en annen familie. Men for et menneske som er i en usikker livssituasjon, kan slike beskjeder muligens bli feiltolket, fordi en allerede lever som avvist. Han forteller også at det er vanskelig å få informasjon om mating av barnet på den samme helsestasjonen. Han sier at det er vanskelig for dem å være foreldre i et land som er nytt

for dem. Han forteller at informasjon om hvordan man skal håndtere barn fra hjemlandet hans ikke er tilgjengelig for dem heller. Her beskriver han at han opplever at kunnskap fra hjemlandet er utilgjengelig, samtidig som han ikke får oppfølging i Norge på grunn av papirløsheten. Det er liminaliteten Philip lever med, som han her som far har fått se at kan gå utover barnet. Og han reagerer sterkt på det. Samtidig kan dette også handle om at Philip ble dårlig behandlet på helsestasjonen. For hvordan er det å være nederst på rangsstigen i Norge i dag? Mattsson skriver at maktstrukturer og undertrykking ikke alltid er et resultat av bevisste handlinger, men at det kan være diffust. Den som utøver undertrykking og diskriminering kan ha en uvilje mot å erkjenne den rollen egne handlinger har. Maktstrukturer og undertrykking er noe vi alle er med på å opprettholde gjennom ubevisste handlinger i hverdagen (Mattsson 2010, 10).

Philip sier ”Kanskje det finnes to typer mennesker i Norge”. Han sier at folk nok ikke vet hvordan papirløse migranter lever, for da kunne de ikke leve som de gjør. Men hvorfor vet ikke folk hvordan papirløse lever? Er de papirløse migrantene også stemmeløse? Gayatri Chakravorty Spivak snakker om ”Subalterns”, som betegner mennesker som ikke har noen plass i det sosiale systemet, og som ikke har noen stemme. De kan ikke bruke den hegemoniske diskursen for å hevde sin stemme, de kan ikke snakke (Spivak og Morris 2010). Og hvem er den rette til å gi de stemmeløse en stemme, er det vestlige forskere? Sandra Harding skriver om at vestlig vitenskap blir brukt for vestens egen interesse. Hun skriver at vitenskapen går i favør for en liten gruppe med allerede privilegerte mennesker, i hovedsak vestlige (Harding 1994, 354-356). Breivik beskriver hvordan en offerframstilling, kan skygge over det at informanten har handlings- og forandringskompetanse (Breivik 2008, 162). Kan det tenkes at informantene har begge deler? De er i en posisjon hvor det er vanskelig for dem å endre livsbetingelsene. De har ikke blitt trodd, eller fått støtte på livshistoriene sine. Samtidig har de ikke gitt opp, og de påpeker urettferdighet som de blir utsatt for.

Samtidig som Philip beskriver at han er ekskludert, forteller han at han vil ringe politiet dersom det skulle bli nødvendig. Hvis det oppstår en konflikt. Han har dermed tillit til at det norske samfunnet ville beskytte ham, hvis det oppsto noe akutt. Da forskerne ved NAKMI stilte spørsmål til informantene til rapporten ”Jeg er alltid bekymret” om deres forhold til samfunnet, kom det ambivalente svar. På spørsmål om de følte seg tilpass/verdsatt/diskriminert/integrert i

Norge, var det noen som løste det ved å si at krysset kunne settes mellom ja og nei. De opplever seg som både med, og ikke med.

Hvordan ser det norske samfunnet på papirløse migranter? Hjelde skriver at begrepsbruken som eksisterer, viser at personer uten lovlig opphold ses som et alvorlig samfunnsproblem, og at de assosieres med ulovligheter, kriminalitet/organisert kriminalitet og skjult virksomhet (Hjelde 2010, 21). Løsningen sett fra norske myndigheters side er at de som ikke har lovlig opphold reiser til sitt hjemland, eller ut av landet (ibid). Bourdieu beskriver hvordan de som bestemmer har makt over hva som er riktig og galt. Diskursen til norske myndigheter om papirløse som mennesker som oppholder seg her uten lov, og at det er deres plikt til å reise ut, står i kontrast til hva informantene mine forteller. De forteller av seg selv om hjemlandene sine, og at de vurderer det som umulig (Nina og Philip) eller vanskelig (Jonas) å vende tilbake. Jeg oppfatter det slik at informantene er klar over at de blir sett på som tilhørende en gruppe som ikke er inkludert. ”Diskursene gir ikke bare mulighet til å forstå verden på bestemte måter. De bestemmer også mulighetsrom for hvem vi kan være.” (Jansen 2013, 35). Nina, Philip og Jonas jobber mot en diskurs, som er sterk, mens de står alene i det.

5.2 Migrasjonshistoriene

Nina forteller at hun forlot opprinnelseslandet sitt fordi hun var gravid. Hun sier at det i hennes land ikke er akseptert at en kvinne er alene med barn, og hun sier at hun vil bli fratatt barnet hvis hun reiser hjem. Familien hennes har vendt henne ryggen. Hun forteller om tidligere krig.

Philip forteller også om konflikter i hjemlandet som har gjort at han har måttet flykte. Jonas forteller hvilket land han kommer fra, et land med mye konflikt det også. Men han sier ikke mer om det. Han tenker at det beste for barnet er å vokse opp i Norge. Informantene i denne oppgaven hadde alle klaget saken inn hos UNE, uten at saken hadde blitt omgjort.

Hvorfor forteller de migrasjonshistoriene sine, uten at jeg har spurt etter den? Jeg har sagt at jeg ikke kommer til å spørre noe om fortiden, men at det er livet her og nå som jeg har fokus på. Er det viktig for dem for å fortelle og forklare hvordan ting har blitt? ”Makt er knyttet til det å få aksept for sin versjon av virkeligheten” (Jansen 2013, 35). Disse menneskene har historier om

fare, som ikke har utløst asyl i det norske samfunnet. Er det sånn at de tenker at de ikke har blitt trodd? Og er det da viktig for dem at andre de møter hører deres historie og tror på dem? Eller er det sånn at historier som avviker fra ”det vanlige” krever en forklaring? Jerome Bruner sier at vi lager historier for å bryte med det kanoniske (sitert i Jansen 2013). Informantene bor ikke i opprinnelseslandene sine, de har heller ikke fått medborgerskap i Norge, dette er en utypisk fortelling. Det bryter på den måten med det kanoniske, og det krever en forklaring.

David Denborough har skrevet det han kaller historiefortellingsrettighetene, på vegne av Dulwich center. Der står det at alle har rett til å definere erfaringer og problemer, i egne ord og termer, og at alle har rett til å få livet sitt forstått i kontekst til hva de har vært i gjennom (Denborough 2014). Informantene benytter seg her av retten sin, og for å forstå situasjonen de er i nå, ønsker de å fortelle om hva de har vært igjennom

I narrativ terapi tenker man at historiene et menneske forteller er med på å forme identiteten, det er viktig å ta vare på hendelser og fortellinger i livet. Og spesielt for mennesker som opplever vanskeligheter og traumer, vil det i narrativ terapi søkes å ta vare på ”røttene” til dette mennesket. Det er mye i det informantene forteller som er nettopp en sånn ivaretagelse av røttene, de forteller om tidligere jobber, oppgaver, hendelser. Og da er det jo en del av deres historie også, hvordan de havnet i en midtposisjon, og havnet i Ingenstedsland.

I familiebehandling som fag er sirkularitet et viktig begrep. Det var Bateson som lanserte begrepet (sitert i Hårtveit og Jensen 2004, 93). Sirkulær forståelse er motsatsen til lineær forståelse, som preger vår vestlige tankegang. Fortellingene om et menneskeliv er ikke bare lineære. Boscolo og Bertrando (1992) poengterte at det er hensiktsmessig å betrakte sammenhengene mellom fortid, nåtid og fremtid, ikke som lineær, men som sirkulære. Det eksisterer looper mellom de ulike tidene, som gjør at fortiden kan endre seg i lys av nåtiden og fremtiden, og det innebærer også at fremtiden ikke er predestinert (sitert i Jansen 2013, 121).

5.3 Nettverk

Papirløse migranter er avhengige av nettverk for å oppnå goder som bolig, arbeid og praktisk hjelp (Ottesen 2008, Øien og Sønsterudbråten 2011). Samtidig setter **avhengigheten** dem i

asymmetriske maktforhold, de er avhengige av den hjelpen de kan få (Øien og Sønsterudbråten 2011).

Nina og barnet bor hos venner. Hun er usikker på situasjonen, og hun tenker at hun kanskje får beskjed i morgen at hun ikke kan bo der lenger. Senere i intervjuet forteller hun at vennene hjelper henne med klær og ting til barnet også. Men hun er ikke trygg på hvor lenge det kan vare. Slik jeg forstår det, har hun lite nettverk. Hun har et sted å bo som hun er redd for at hun skal miste neste dag. Hun har ingen hun vil spørre om hun ikke har mat en dag. Hun har ikke jobb. Og hun er alene med et barn. Som hun er villig til å strekke seg langt for å hjelpe. Dette gir henne styrke og energi, men det setter henne også i en risiko. Kvinner som er papirløse, er i større risiko for å bli utnyttet.

”Det å være alene med den daglige omsorgen for barn er fortsatt en spesiell og i noen grad sårbar situasjon.” (Ellingsæter og Leira 2004, 256). Dette vil og gjelde for en kvinne som er etnisk norsk, og alene med omsorgen for et barn. Det i seg selv er en sårbar situasjon. Nina har i tillegg flere andre ”kategorier” som virker inn i denne situasjonen, hvor hun er alenemor.

Jeg spør om Nina har noen som kan passe barnet for henne, og hun svarer nei syv ganger på rad. Hun sier videre at selv om hun hadde noen som kunne passe barnet, så hadde hun ikke villet det. Hun vil ha barnet hos seg hele tiden. Samtidig ønsker Nina å finne seg nettverk, hun ønsker å være en del av samfunnet og treffe andre med barn. Som med Jonas, gjør det at hun har et barn noe med hennes kontakt med andre. Hun ønsker å oppsøke andre med barn.

Fattigdom, og særlig i rike land, er forbundet med lav sosial integrasjon (Harsløf og Seim 2008, 18). Her har Nina og Jonas funnet former å bli kjent med og omgås andre, på tross av at de har begrenset økonomi. Men det kan tenkes at Norge er et vanskelig land å være papirløs i. Levestandarden er høy, så opplevelsen av egen fattigdom kan bli stor. Det blir vanskelig å omgås og bli kjent med andre, hvis man selv er blakk.

5.4 Om å være forelder

Philip: “Når vi ser på henne og leker med henne føler vi oss lykkeligere enn noen andre i hele verden. Hun er alt for meg, for å være ærlig. Når jeg ser på henne får jeg slappe av, og jeg får

bedre drømmer”. Philip forteller her at barnet hans gjør ham lykkelig. Lykkeligere enn noe annen i verden. Det å ha barn er noe positivt i Philip sitt liv. Og i den situasjonen som Philip er i, tenker han at det at han har barnet utgjør en konkret forskjell.

Dette Philip sier om at barnet gjør ham glad, er også fortellinger som de andre har fortalt. Jeg spør Philip: ”Hvis du ikke hadde en baby, hvilken forskjell ville det gjøre i livet ditt?” Han svarer: ”Mange ting. Jeg ville ikke være så sterk.” Det at han tenker at det å ha en baby gjør ham sterkere, er også noe de andre har fortalt.

Nina sier: “Hun er mitt oksygen, hun er min frihet. Hun er alt for meg”.

Fortellingen de alle tre deler, er en fortelling som mange foreldre i hele verden deler. Det de sier slår meg som en slags fasit, det riktige svaret. At barnet betyr alt for meg. Og at barnet gjør dem lykkelige. Kunne de svart noe annet? Hos de tre informantene får jeg inntrykk av at den kjærligheten de beskriver, ikke bare er en fasit de kommer med, men egen opplevelse av å være forelder. Og i den situasjonen de er i, så kan det å ha barn være en styrke de har. Det å være forelder, og samtidig papirløs, kan gi dem mer energi, som de sier selv.

Jonas: ” Jeg har ingen penger. Men når jeg ser på barnet mitt har jeg det bra. Når han våkner med meg og sier pappa, og vi spiser sammen. Det betyr alt. Penger er ikke alt. Men det er ikke nok, hvor lenge til må det være sånn. ” Jeg spør Jonas hva et barn trenger. Han svarer ”Nei, det er ikke så enkelt å ha barn, barn trenger mye omsorg. De trenger omsorg og kjærlighet. Og mange ting.”

Jeg spurte informantene om hva som ville vært annerledes hvis de ikke hadde barn. Jonas svarer: ”Hvis jeg ikke hadde barnet, og jeg ikke hadde opphold, da skulle jeg reist for lenge siden. Nå tenker jeg mye på barnet og på familie, derfor jeg må være her. Det var mye lettere uten barnet.” Jonas sier videre: ”Jeg har ikke et bra liv, og jeg vil ikke ødelegge for ham. Han er her, han snakker norsk. Han har norske venner, det er ikke fint å ta ham til en ny plass. Han er født i Norge. Han er veldig glad for å være her. Det er ikke fint å ta ham med på en annen plass, på dette tidspunkt. Han trenger en god start. Jeg bare tenker på ham hele tida. ”

De som er papirløse og foreldre tenker på barnas fremtid, og det gjør at papirløse migranter opplever at det hadde vært lettere med retur eller å reise videre hvis de ikke hadde barn (Øien og Sønsterudbråten 2011, 13). Det at de har barn, er kanskje en av grunnene til at det blir vanskelig for dem med retur. Å være forelder kan på den måten også komplisere livssituasjonen deres også.

Alle informantene snakker om at de er mor eller far. Jeg spør Nina om hvordan det oppleves for henne å se norske mødre med barna sine. Om hun føler noe tristhet, eller sinne over at de har ting hun ikke har? Hun svarer: ”Nei, jeg lager bare et bilde av meg selv med barnet mitt.” Hun tenker på seg selv som mor som dem. Senere i intervjuet forteller hun at det hun ønsker er å være sammen med andre mødre. Jeg tenker på dette som en kollektiv identitet og et ønske om å tilhøre en gruppe.

Det at de har en identitet som forelder, er med på å knytte dem til andre foreldre i det norske samfunnet. Noe som igjen fører til at de føler en tilhørighet. Jonas snakker om å være sammen med andre foreldre så barnet har noen å leke med. Han høres glad ut når han forteller om det, samvær med andre familier er fine stunder for ham også. Samvær med andre familier gir en form for sosial kapital. En følelse av å ikke være alene.

5.5 Tilknytning/adskillelse

Under intervjuene kommer det fram at de tre informantene har tanker om å miste barnet sitt, og de er veldig redde for det. Tilknytning mellom mor-barn og far-barn er stadig oppe i den offentlige debatt, i forbindelse med diskusjoner rundt barnehagestart, pappaperm eller lignende. Tilknytning som begrep er kjent for de fleste. Magne Mæhle vektlegger viktigheten av at familierapeuter i sitt arbeide gjør bruk av terapiestern kunnskap, som kunnskap fra utviklingspsykologien. Han skriver at tilknytningsteori er spesielt sentralt for familierapeuter, fordi det representerer normative standarder for menneskelige relasjoner og utviklingsbetingelser (Mæhle 2001, 16).

Nina forteller at båndet til barnet var sterkt fra det lå i magen. Hun var på ultralyd og fikk vite kjønnet til barnet, og hun sier at hun visste på forhånd at det var en jente. Hun hadde hatt en

drøm om at hun holdt barnet i et teppe. Og hun sier at det ble akkurat som hun hadde drømt. Det hun forteller om handler om et bånd mellom mor og barn som knyttes allerede fra fosterlivet. Da barnet kom ut, og også på ultralyden, tenkte hun at barnet var akkurat som i hennes drøm. Hun kjente barnet sitt fra før det kom ut.

Nina kommer tilbake til det at hun er redd for å miste barnet flere ganger, og hun liker å ha datteren i nærheten hele tiden. Hva gjør det med foreldreskapet å gå med en redsel for å miste barnet? At Nina er redd for å miste barnet sitt, er for henne en reell frykt. Hun sier at hvis hun blir sendt ut av landet, vil hun i hjemlandet bli fratatt barnet sitt. Frykten hun tidligere har beskrevet når hun ser politi, handler om at de kan stoppe henne og at hun da kan bli tvangsreturnert. Og at hun kan da kan miste barnet. Hun sier at hvis hun mister barnet ønsker hun selv å dø.

Jonas er også redd for at han kan bli sendt med tvang ut av landet. Og at barnet skal bli igjen i Norge. Philip forteller om en vanskelig situasjon i hjemlandet, og frykter også å bli sendt tilbake med tvang. Informantene har en frykt for å bli adskilt fra barnet sitt som en overhengende trussel.

Philip ønsker heller ikke at noen andre passer barnet. Men han er personlig hindret fra å være sammen med barnet sitt mesteparten av døgnet. Han ønsker da at babyen er med moren. Han forteller at babyen liker å være sammen med moren hele tiden. Philip tenker at det er lurt at babyen kan være litt for seg selv, så barnet ikke skal slite ut moren. Når de har latt barnet være alene noen minutter, leker de med henne igjen. Det Philip forteller viser at han har et ansvar for kone/mor og barn når han er borte fra dem. Han lager en plan, slik at barnet ikke skal slite ut moren.

Jeg spør Jonas om hva det er kona hans er mest bekymra for. Han svarer at kona pleier å si: "Hva skal vi gjøre? Hvis de tar deg, hva skal vi si til barnet? Hva skal jeg gjøre?" Jonas sier at kona tenker at da må de reise med ham, men han sier at hun må bli her med barnet. Hun sier at hun ikke kan være uten ham. Det er store og vanskelige temaer, som de er tvunget til å tenke på slik situasjonen er. Jonas sier om forholdet til kona si: "Vi er ikke bare gift, vi er veldig gode

venner også. Vi snakker om alt, altså. Hun er veldig redd for å miste meg.” Jonas har et dilemma her. Han er sterkt knyttet til kone og barn. Han tenker at det er best for dem å bo i Norge. Samtidig vil han ikke forlate dem, om han en dag blir hentet for å sendes ut med tvang. Han sier ”Men hvis jeg ikke kan bo her, kan jeg ikke forlate dem. Jeg kan ikke forlate mitt barn.” Slik jeg forstår det tenker Jonas at det beste for barnet hans er om det kan bo i Norge, og vokse opp her. Samtidig tenker han at det er barnets beste å ha ham som far sammen med seg.

Barns beste er beskrevet tydelig i FNs barnekonvensjon. Der slås det fast at barn ikke skal skilles fra foreldrene sine. Hvis ikke det er til barnets beste.¹⁵ Philip kan ikke sove sammen med barnet og kona. Situasjonen/norske myndigheter/loven gjør det vanskelig for en far å være sammen med sitt barn, det må oppleves som sterkt for denne lille familien.

Informantene forteller om en situasjon hvor de ikke kan dra til opprinnelsesland, men hvor de heller ikke lever trygge liv her i Norge. Og i den liminaliteten de lever i, har de i tillegg en frykt for å skilles fra barna sine.

5.6 Hva formidles til barna

Når jeg tar opp temaet om å snakke med barnet om situasjonen, så svarer alle tre at barnet ikke må vite noe om at situasjonen er vanskelig.

Philip forteller at babyen av og til er stille, og at babyen observerer ham som om han var en stor gutt. Dette bekymrer far, og han sier også at moren ikke liker dette. De ønsker å se ham glad hele tiden. Han sier at dette kan skje hvis han sitter og tenker på noe, så ser han på babyen og da er det akkurat som om han våkner opp og må stoppe tankene sine. Jeg spør om han tenker at babyen ser noe. Og han svarer at han må være ærlig, og si at det er sånn. Han sier at babyen også virker interessert når de snakker med venner, og de forsøker å begrense snakk med andre voksne.

Det var tilfeldig at han kom inn på dette med babyens blikk. Jeg holdt temaet litt. Jeg skjønnte hva han mente, og jeg har selv mange ganger opplevd at babyer ser på meg med øyne som ser ut

¹⁵ <http://www.unicef.no/barnekonvensjonen>

som om de forstår alt. Og som om de var kloke, ja nesten gamle mennesker. Her er det en far som beskriver dette blikket fra babyen sin, og han sier at han ikke liker det. Han vil se babyen glad hele tiden.

I dette forteller far mange ting. Han beskriver at han har tanker som han ønsker at babyen skal skjermes fra. Han vil ikke at babyen skal forstå noe. Hvis han ikke hadde noen problemer, og så fikk dette blikket fra babyen, hvordan ville han tolket det da? Ville han da sett at det var et babyblikk, som ikke handlet om ham?

Dette er en beskrivelse av et øyeblikk i hverdagslivet med en baby. Som kan fortelle noe om en far som har en vanskelig situasjon. Han vil ikke at barnet skal vite noe, eller «avsløre ham». Han ønsker at barnet skal ha det bra. Den oppgaven, å ha vanskelige tanker, og samtidig skjeme en baby, virker på meg som en stor og vanskelig oppgave. Faren lever et slags dobbeltliv i møtet med barnet. Det kan virke som om han finner en løsning i å overkompensere. Han ønsker at babyen skal være glad hele tiden. Og jobber for å få babyen til å smile.

Jeg spør ham hvordan han tenker å gjøre dette når babyen blir større, om han vil fortelle noe da? Og han svarer nei fire ganger på rad, og litt ekstra høyt. Han sier etter hvert at hvis barnet selv spør, så vil han kanskje fortelle. Han sier at han ettersom babyen vokser opp og blir større, så vil han forsøke å ikke vise de tingene som har vært vanskelige. Han sier også at ”Man vet aldri om morgendagen, om ting er forandret”.

Når vi snakker om barnet som større, snakker han om problemene i fortid. Han sier at han har opplevd mye, og han nevner ”hendelser” i hjemlandet og det at han lever som papirløs. Han sier at kanskje barnet kan lære noe av hans erfaringer også. Han sier også at kanskje når barnet blir 13-14 år og analyserer ting, så vil han fortelle. Hvis barnet spør først. Så han snakker da som om problemene han har i dag har blitt løst.

Det at han ikke vil fortelle noe før barnet blir stort begrunner han med at det ikke er bra for barn å vite det når de er for små. Han tenker at små barn bør skjermes fra problemer. Han forteller at en venn som også er papirløs migrant har et barn som er seks år, og da barnet var to-tre år begynte barnet å spørre ”Hvorfor tenker du så mye pappa ?” Han sier at denne faren valgte å ikke fortelle noe.

Her har jeg fått beskrevet en baby som observerer faren som om han var en stor gutt, og et annet barn på to-tre år som spør hva faren tenker på. Min – og kanskje andre foreldres – erfaring med barn er at de gjerne er nysgjerrige på hva andre tenker på. Jeg oppfatter dette som om informantene og hans venn overtolker et vanlig og uskyldig spørsmål/uttrykk fra barna fordi de lever i en situasjon med mye stress. De tror at barnet ser noe i livssituasjonen, eller at de holder på å bli avslørt. Å være papirløs påvirker her en liten bit av et foreldre-barn samspill. Det at han har fortalt om denne episoden til vennen sin, kan tyde på at det gjorde sterkt inntrykk på ham. Og de har jo rett; barn vokser opp, og kan ganske raskt begynne å reflektere over omgivelsene sine.

Nina svarer også på spørsmål om hun kommer til å fortelle barnet noe, og i så fall når. Hun sier at hun håper at de er i en bedre situasjon når den tid kommer. Hun tenker at når barnet begynner på skole, vil barnet se at de andre har begge foreldrene, et hjem og flere ting. Hun tenker at barnet en dag vil oppdage at andre har mer enn dem. Og at barnet ikke har noen far. Når Nina snakker om hva som er vanskelig for henne, så er det ikke bare papirløsheten hun snakker om, men også det at hun er alene om omsorgen.

Slik det er nå, tenker hun at det beste for barnet er at hun virker glad. Hun sier at når barnet er våkent, later Nina som om hun er glad. Hun sier også at hun er glad, fordi hun har barnet, men at hun ikke er glad på grunn av situasjonen. Nina forsøker å skjule følelsene sine for barnet, for å skjerme barnet. Hun sier det samme om redsel, at hun ønsker å skjule for barnet at hun er redd for for eksempel politi. Barn begynner tidlig å utforske verden, fra andre halvdel av første leveåret utforsker de omgivelsene både sansemessig og motorisk (Røed Hansen 2006, 176). Hvis barnet kommer i en tvetydig situasjon, vil det sjekke med omsorgsgivers ansiktsuttrykk om det er trygt å utforske videre, eller om det er best å trekke seg tilbake. Dette fenomenet kalles sosial referering (Gulbrandsen 2006, 177). Barnet til Nina følger sannsynligvis med på Nina når de er ute, og legger merke til at moren signaliserer fare når hun ser politi. På den måten lærer barnet om fare. Og habitus videreføres.

Forskning fra USA viser at foreldre som er papirløse ønsker å skjule for barna at de er papirløse. Samtidig som de ser at papirløsheten til foreldrene har uheldige konsekvenser for barns tidlige utvikling (Yoshikawa 2011). Noe som har betydning for barnet, blir holdt skjult. Wenche

Seltzer har skrevet om familiehemmeligheter, og at det å bære hemmeligheter i en familie kan få negative konsekvenser for familien (Seltzer 2005). Hvorfor ønsker foreldrene at barna ikke skal vite om noe som preger livene deres i så stor grad? Ut ifra hva foreldrene forklarer, tolker jeg det slik at ønsket deres er å skjerme barna. I Norge er den rådende diskursen at barn skal informeres og involveres. Vi ønsker åpenhet. Samtidig kan det tenkes at det er sånn temaet diskuteres i det offentlige rom, men at innad i familier kan det tenkes at det er vanskelig å snakke med barn. En amerikansk spørreundersøkelse fra 1990 viser at ca 40% av familieterapeuter aldri inkluderer barn eller ungdom i sine behandlingsopplegg (Johnsen og Torsteinsson 2012, 68). Når det er så mange som aldri inkluderer barn eller unge, kan det tenkes at noe av grunnen til det er at de finner det vanskelig å snakke med barn og ungdom.

Jeg spør også Jonas om hvor gammel han tenker at barnet bør være før de forteller ham litt mer, og han svarer «mange år til». Han sier at han tror at barnet forstår mye nå, men at de ikke vil fortelle ham noe fordi det ikke er ”fint” å fortelle det. Han har tidligere i intervjuet fortalt at barnet har begynt å spørre om ting, som ”Pappa, hvorfor har du ikke bil”. Jonas er den eneste av informantene som har et barn som er stort nok til å spørre. Og det at barnet spør hvorfor de ikke har bil oppleves som ubehagelig for faren. Det kan minne om situasjonen i en lavinntektsfamilie, hvor man ikke har tilgjengelig de samme ressursene som andre. Å ikke ha bil er noe som synes. Og faren skulle ønske at de også hadde bil. Det handler om at han ønsker det beste for sitt barn, og at ikke barnet skal ha dårligere tilbud enn andre. Og det hadde sikkert vært praktisk og fint med en bil for denne familien. Jeg tenker at noe av dette handler om at det som de forsøker å skjule, blir synlig. De ønsker å vise at de er helt vanlige folk, og holde hemmeligheten inni seg. Og det at de skiller seg ut ved å ikke ha bil, kan bli en liten trussel om at noen skal oppdage hemmeligheten.

For en familie med lav inntekt er det ikke umulig å kjøre bil, ha bil, reise en tur til utlandet. Men for Jonas er det umulig. Han kan ikke reise inn og ut av Norge, han kan ikke kjøre bil. Han har ikke tilgang på førerkort, han finnes jo ikke her. Han befinner seg i en *ikke-posisjon*, han lever i Ingenstedsland.

5.7 Framtiden

Informantene forteller om ønskene og drømmene de har for barnet sitt i framtiden, og også om ønsker for hverdagslivet. Philip forteller at han vil gi i barnet sitt det beste, og få de beste råd. Hans ønske for barnet i hverdagen er å unngå feilernæring. Og han ønsker at barnet får barnehageplass. Han sier at han trenger *nøkkelen* for å kunne gi barnet dette, og at han ikke har nøkkelen. Nøkkelen har han snakket om tidligere i intervjuet; det er å få opphold i Norge. Philip sine ønsker for barnet i hverdagen er at barnet skal få mat og barnehage. Det er ønsker som de fleste andre med små barn i Norge ikke trenger å bekymre seg for. Men for Philip kan dette bli vanskelig å oppnå.

Philip snakker om at han ønsker at barnet skal få en normal oppvekst. Som en vanlig gutt eller jente sier han, ikke noe spesielt. At barnet er ”ok” sier han, som andre mennesker.

For fremtiden til barna sine nevner de tre informantene utdanning. De ønsker ikke bare at barna skal klare seg i hverdagen, de ønsker at barna skal realisere sitt potensiale, og få utdanning.

Jonas sier ”Jeg drømmer om framtiden bare. At barnet må være noe spesielt. Alle sier at barnet må bli spesielt. Jeg vil ha en god framtid for barnet. Jeg ser at han har det bra i Norge.” Han forteller videre om barnet: ”Han er bare fire år, han kan synge. Han kan danse. Han er veldig aktiv, han er et veldig spesielt barn. Alle elsker ham”.

Da jeg spurte dem om hva de tenkte å fortelle barnet, beskrev alle tre en framtid hvor de tenkte at de ikke lenger var papirløse. Og at de da kunne snakke om problemene de hadde hatt. Jeg tenker at dette viser at de har håp. Håp om at framtiden skal bli bedre og lettere enn situasjonen er nå. Philip sier at han tenker at de problemene han har nå og fra tidligere kanskje en dag kan gjøres om til livserfaring, som han kan fortelle videre til barnet sitt. Slik jeg forstår det tenker han da på det som kunnskap som barnet kan lære noe av. Håpet om en bedre framtid kan antageligvis være med på å holde ham oppe i dagens situasjon, sirkularitet i hvordan han tenker om seg selv blir her en støtte. Han er seg selv nå, og får støtte av en person han ser for seg i framtiden. En mann med opphold og dermed jobb.

6 Oppsummering

Papirløsheten, som det kommer fram i det informantene forteller, preger livene deres og påvirker livssjansene deres. Papirløsheten preger hverdagen, natta, jobbsituasjonen, om de har mat eller ikke. Philip og Nina er de som har den økonomisk sett vanskeligste situasjonen. Jonas har en bedre situasjon, mye fordi han er i medforeldreskap med en som har opphold i Norge. Han har også nettverk som hjelper dem økonomisk. Samtidig preger papirløsheten også livet til Jonas i stor grad.

Situasjonen slik de beskriver den påvirker foreldreskapet og deres evne til å være forelder. Å være forelder er en krevende oppgave. Slik de fremstiller det selv, tenker de at ved å sette barnet først kan de kompensere for alt de ikke kan gi/gjøre/ha.

Gjennom det informantene forteller kommer det frem mye om dobbeltheten i livene deres. Som at Nina ikke kan fortelle i åpen barnehage at hun er papirløs, eller at Jonas ikke kan si det til naboene. Diskursen i samfunnet om papirløse som kriminelle henger over dem. Det kan tenkes at naboene eller de andre foreldrene ville bli skeptiske til dem om de fikk vite hemmeligheten deres. De står alene i den situasjonen, uten mulighet til å påvirke den, de har et begrenset handlingsrom.

Informantene forteller om en vanskelig situasjon, samtidig som de forteller om det å ha barn som noe fint. Slik jeg har tolket det, er det å ha barn å passe på noe som gir dem energi og mening. Samtidig gir det ekstra bekymringer. Som Nina og Philip sier, at det å gå uten mat for dem går fint. Men ikke for barnet. Hvis de bare hadde seg selv å ta vare på, ville mye være annerledes. Som Jonas sier, da ville det være lettere for ham å returnere til opprinnelseslandet.

Philip sier at det kanskje er to typer mennesker i Norge. For de som er inne i systemet gjelder mange rettigheter og oppfatninger. Som barns beste, at tilknytning er viktig, at menneskerettighetene følges. Men som informantene forteller erfares det annerledes å være utenfor.

7 Praktisk betydning for familiebehandling

I denne masteroppgaven har jeg snakket med tre informanter, og de tre informantene har fortalt mye. Samtidig er det mange spørsmål som er ubesvart, og mye som det ikke er kunnskap om fra papirløse migranters liv. Jeg kunne ønske å vite mer om samspillet mellom barn og foreldre, og barnas opplevelse av situasjonen. Familierapi er et praktisk fag, hvor jobben er å møte mennesker. Jeg fikk mange spørsmål til informantene mine som jeg ikke har stilt dem. Det jeg kunne ønsket svar på er hvordan de klarer å stå i situasjonen som de gjør. Hva er det som gjør at de ikke har bukket under. Hvor henter de styrken sin fra?

Som familierapeuter; hva gjør vi helt konkret når vi møter familier hvor vi ser at konteksten familien lever i/med gir dem store problemer. Blir vi aktivister? Skal vi hjelpe mennesker til å leve med enorme utfordringer?

Hvor mye preges vi av samfunnet vi lever i, som mennesker og som faglærte i møte med andre? Det at papirløse blir sett på som kriminelle, vil det prege oss? Eller klarer vi å se det enkelte menneske vi møter, uavhengig av kategoriene det tilhører og med dermed tilhørende status i samfunnshierarkiet? Klarer vi som fagpersoner å ta vare på respekten for mennesker og likeverd?

Situasjonen disse foreldrene lever i er vanskelig, og det er ingen løsning i sikte. Jeg har intervjuet dem en time hver. Jeg har ikke hjulpet dem med å løse situasjonen, og de fikk ikke penger av meg. Likevel sa de at det var fint å snakke med meg. For meg er det nyttig kunnskap å ha med videre. Selv om noen har en vanskelig livssituasjon og man ikke kan hjelpe dem med det, kan det å snakke med en utenforstående oppleves som noe fint.

8 Avslutning

Alvoret i det informantene forteller slår meg, og omfanget av hva papirløsheten gjør med livssjansene deres er omfattende. Papirløse foreldre lever som marginaliserte og/eller ekskluderte i det norske samfunn, og de oppdrar og har omsorg for barn i denne situasjonen. Informantene mine var, såvidt jeg kunne se, omsorgsfulle foreldre i den rollen. Og de hadde også klart å dekke et minimum av utstyr og trygghet for sine barn, men ikke for seg selv. Hvor lenge kan et menneske være forelder i den situasjonen før det går ut over omsorgsevne og foreldreskapet?

I ytterste konsekvens, vil de utsette sine barn for omsorgssvikt og vil de da kunne bli fratatt omsorgsretten? Av et samfunn som de ikke har vært en del av? Det de forteller er så komplisert, og involverer politikk og regler, som for disse foreldrene resulterer i en uholdbar situasjon. Har de noe handlingsrom i den situasjonen? Med utgangspunkt i at disse foreldrene ønsker det beste for sine barn, har de da valgt den rette veien å gå? Ut fra hva de selv forteller opplever de å ikke ha noe valg i den situasjonen de er i, og situasjonen er låst. De er ute i en elv, uten å komme seg opp på noen av elvebreddene. Er det det at de har nettverk, som gjør at dei det hele tatt har kontakt med elvebredden? Selv om de ikke står trygt der på egenhånd.

I denne oppgaven har jeg skrevet om hvordan papirløse foreldre erfarer sin egen situasjon. Papirløshet får konsekvenser i livene til de som opplever det. Hvilke konsekvenser får det for samfunnet vårt? At det blir som Philip sier det, to typer mennesker? Dette bryter med grunnleggende verdier i det norske samfunnet. Og gir faglige og etiske dilemmaer.

Hva er løsningen? Er det åpne grenser, og at mennesker kan reise fritt og bo der de ønsker? Yoshikawa skriver at de som forskere diskuterte løsninger underveis som de intervjuet papirløse foreldre. Og de tenkte at alle som er papirløse migranter i USA, kunne bli statsborgere. Men da de tenkte nærmere over dette, gikk det opp for dem at det ikke var noen enkel løsning. Fordi det er så mange, og han skriver at det ville være vanskelig å få til (Yoshikawa 2011). Samtidig er det jo ingen løsning, slik jeg ser det, å la barn vokse opp med papirløse foreldre. Hvordan kan dette løses i Norge? Her er vi ikke så mange, og det er ikke heller snakk om så mange som er papirløse migranter. Kan et amnesti løse det? Og ville det være vanskelig for Norge som land å innføre amnesti for alle de som lever som papirløse migranter i dag, slik som Spania har gjort?

Før jeg begynte å gjøre intervjuer var min største bekymring at jeg skulle se barn som ikke ble ivaretatt av foreldrene. Og at jeg da måtte melde fra om dette, og at dette hadde blitt vanskelig fordi jeg da hadde fått tillit fra informantene. Det ble ikke sånn. Jeg har hørt og sett tre engasjerte og sterke foreldre. Foreldre som ønsker det beste for sine barn. Men som lever under forhold som vekker all grunn til bekymring. Og hvor skal jeg melde fra da? Jeg har sett og vet nå at barn vokser opp med foreldre uten inntekt, og uten bolig. Med foreldre som er redde. Og jeg vet at dette ikke er noen god måte å vokse opp. Jeg vet ikke akkurat nå hvordan jeg leverer den bekymringsmeldingen som jeg går og bærer på, men det føles som at jeg med dette jeg har tenkt på, også har et ansvar for å løfte temaet og melde fra videre.

Jeg tenker at det er viktig videre å lære mer om hvordan barna har det, fordi en barndom ikke kan settes på vent. Barna vokser opp her og nå.

Litteraturliste

- Agamben, Giorgio. 1995. "We Refugees." *Symposium* nr. 49 (2):114-119.
- Amelie, Maria. 2010. *Ulovlig norsk*. Oslo: Pax.
- Berg, Anne-Jorunn, Anne Britt Flemmen, og Berit Gullikstad. 2010. *Likestilte norskheter: om kjønn og etnisitet*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Berg, Berit. 2012. "Mottakssystemet- historikk og utviklingstrender " I *Asylsøker: i velferdsstatens venterom*, redigert av Berit. Valenta Berg, Marko, 17-34. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bourdieu, Pierre, Bjørn Kvalsvik Nicolaysen, Loïc J. D. Wacquant, og Bjørn Nic Kvalsvik. 1993. *Den kritiske ettertanke: grunnlag for samfunnsanalyse*. Oslo: Samlaget.
- Bourdieu, Pierre, og Annick Prieur. 1996. *Symbolisk makt: artikler i utvalg*. Oslo: Pax.
- Breivik, Jan-Kåre. 2008. "Interseksjonalitet och socialkonstruktivism." I *Bara funksjonshindrad?: funksjonshinder och interseksjonalitet*, redigert av Lars Grönvik og Mårten Söder, 155-170. Malmö: Gleerups.
- Brunovskis, Anette, og Lise Bjerkan. 2008. "Research with irregular migrants in Norway. Methodological and ethical challenges and emerging research agendas." I *Learning About Illegals: Issues and Methods. FoU-report June 2008*. Oslo: Utlendingsdirektoratet.
- Brunovskis, Anette I: Lund Thomsen, Trine. 2010. *Irregular migration in a Scandinavian perspective*. Maastricht: Shaker.
- Byrne, David S. 1999. *Social exclusion*. Buckingham: Open University Press.
- Bø, Bente Puntervold, og Benedicte C. Rappana Olsen. 2008. *Utfordrende foreldreskap: under ulike livsbetingelser og tradisjoner*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Collin-Hansen, Ragnhild. 2012. "Rettslig regulering av barns oppvekst." I *Oppvekstmiljø og sosialisering*, redigert av Øyvind Kvello, 113-174. Oslo: Gyldendal akademisk.
- De los Reyes, Paulina, og Diana Mulinari. 2005. *Interseksjonalitet: kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Stockholm: Liber.
- Denborough, David. 2014. *Retelling the Stories of Our Lives*. New York: W.W Norton & Company, Inc.
- Ellingsæter, Anne Lise, og Arnlaug Leira. 2004. *Velferdsstaten og familien: utfordringer og dilemmaer*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Frønes, Ivar, og Halvor Strømme. 2014. *Risiko og marginalisering: norske barns levekår i kunnskapssamfunnet*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Fuentes, Julio I: Grönvik, Lars Söder, Mårten. 2008. *Bara funksjonshindrad?: funksjonshinder och interseksjonalitet*. Malmö: Gleerups.
- Geertz, Clifford. 1994. "Thick description: Toward an interpretive theory of culture." I *Readings in the philosophy of social science*, redigert av Michael Martin og Lee C. McIntyre, 213-231. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Gennep, Arnold van, og Erik Ringen. 1999. *Overgangsriter*. Oslo: Pax.
- Ghosh, Flora. 2007. "Magt og interseksjonalitet i sosialt arbeid." *Nordisk sosialt arbeid* 04.
- Gulbrandsen, Liv Mette. 2006. *Oppvekst og psykologisk utvikling*. Oslo: Universitetsforlaget. .
- Harding, Sandra I: Goldberg, David Theo. 1994. *Multiculturalism: a critical reader*. Oxford: Blackwell.
- Harsløf, Ivan, og Sissel Seim. 2008. *Fattigdommens dynamikk: perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Hjelde, Karin Harsløf. 2010. *"Jeg er alltid bekymret": om udokumenterte migranter og deres forhold til helsetjenestene i Oslo*. Vol. 1, NAKMIs skriftserie om minoriteter og helse. Oslo: Nasjonal kompetanseenhet for minoritetshelse.
- Hårtveit, Håkon, og Per Jensen. 2004. *Familien - pluss én: innføring i familierapi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haavind, Hanne. 1987. *Liten og stor: mødres omsorg og barns utviklingsmuligheter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- International, Amnesty. 2006. "Living in the shadows: A primer the human rights of migrants". I *Amnesty International publications, London*.
- Jakobsen, Marianne. 2007. *Psykisk helse i mottak: utprøving av instrumenter for kartlegging av psykisk helse hos nyankomne asylsøkere*. Vol. nr. 4/2007. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Jansen, Anne. 2013. *Narrative kraftfelt: utvikling hos barn og unge i et narrativt psykologisk perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget. .
- Johnsen, Astri, og Vigdis Wie Torsteinsson. 2012. *Lærebok i familierapi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Justis -og beredskapsdepartementet. 2012. *Barn på flukt. St. meld. 27 (2011-2012)* Oslo Justis- og beredskapsdepartementet
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/2011-2012/meld-st-27-2011-2012/8.html?id=691625>, lastet ned 20/4-14
- Kvale, Steinar, Svend Brinkmann, Tone Margaret Anderssen, og Johan f Rygge. 2010. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lund Thomsen, Trine. 2010. *Irregular migration in a Scandinavian perspective*. Maastricht: Shaker.
- Lundby, Geir. 2009. *Terapi som samarbeid: om narrativ praksis*. Oslo: Pax.
- Mattsson, Tina. 2010. *Interseksjonalitet i sosialt arbete: teori, refleksjon och praxis*. Malmö: Gleerups.
- Merleau-Ponty, Maurice. 2012. *Phenomenology of perception*. London: Routledge.
- Myhrvold, Trine. 2010. "Illegale ved sin blotte eksistens: Om papirløse migranternes helsestatus og behov for helsetjenester. En systematisk litteraturstudie." *Vård i Norden* nr. 30 (3):38-43.
- Mæhle, Magne. 2001. "Bruk av barnespesifikk kunnskap i familierapi. Del 2. Kunnskap som utgangspunkt for å stille terapeutiske spørsmål. ." *Fokus* nr. 29 (Universitetsforlaget):3-21.
- Ottesen, Solveig Holmedal. 2008. *Papirløse migranter: en undersøkelse av situasjonen for mennesker uten lovlig opphold i Norge, og humanitære tiltak for denne gruppen i andre europeiske land ; en rapport fra Kirkens Bymisjon Oslo, Mangfold og Oppvekst*. Oslo: Kirkens bymisjon.
- Pasientrettighetsloven. 2012. *Pasient- og brukerrettighetsloven med forskrifter: lov 2 juli 1999 nr. 63 om pasient- og brukerrettigheter, sist endret ved lov 24 juni 2011 nr. 30*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Repstad, Pål. 1998. *Mellom nærhet og distanse: kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Russell, Shona, og Maggie Carey. 2006. *Narrative therapy: responding to your questions*. Adelaide: Dulwich Center Publications.

- Røed Hansen, Bjørg I; Gulbrandsen, Liv Mette. 2006. *Oppvekst og psykologisk utvikling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Seeberg, Marie Louise, Cecilie Merethe Bagge, og Truls André Enger. 2009. *Små barns hverdager i asylmottak*. Vol. 14/2009. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Seltzer, Wencke J. 2005. *Familiehemmeligheter: tause fortellinger fra terapirommet*. [Oslo]: Gyldendal.
- Skaiå, A. 2003. "Betydningen av mening." *Tidsskrift for Den norske legeforening* nr. 123 (13-14):1877-9.
- Skårderud, Finn, Erik Stånicke, og Svein A. Haugsgjerd. 2010. *Psykatrieboken: sinn - kropp - samfunn*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Sluzki, Carlos E. 1980. *Migrasjon og familiekonflikter*. [Oslo]: Nic Waals Institutt.
- Spivak, Gayatri Chakravorty, og Rosalind C. Morris. 2010. *Can the subaltern speak?: reflections on the history of an idea*. New York: Columbia University Press.
- Thurén, Torsten, Dag Gjestland, og Kristin Gjerpe. 2009. *Vitenskapsteori for nybegynnere*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Turner, Victor W. 1996. "Betwixt and between: the liminal period in rites de passage." I, 509-523. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Underlid, Kjell. 2005. *Fattigdommens psykologi: oppleving av fattigdom i det moderne Noreg*. Oslo: Samlaget.
- Valenta, Marko 2012. "Avviste asylsøkere, kamp mot uttransportering og livet utenfor mottakssystemet." I *Asylsøker i velferdsstatens venterom*, redigert av Berit Valenta Berg, Marko, 225-246. Oslo: Universitetsforlaget.
- Weiss, Nerina. 2013. *Normalitet i limbo: asylbarn med endelig avslag, FAFO-rapport 47*. Oslo: Fafo.
- White, Michael. 1988/89. "The externalizing of the problem and the re-authoring of lives and relationships. ." *Dulwich Centre Newsletter, Summer*.
- White, Michael, Eva Storsveen, og Kyrre Haugen Bakke. 2009. *Kart over narrativ praksis*. Oslo: Pax.
- Winther Jørgensen, Marianne, og Louise Phillips. 1999. *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlaget.
- Yoshikawa, Hirokazu. 2011. *Immigrants raising citizens: undocumented parents and their young children*. New York: Russell Sage Foundation.
- Zhang, Li-Chun. 2008. *Developing methods for determining the number of unauthorized foreigners in Norway*. Vol. 2008/11. Oslo: Statistics Norway.
- Øien, Cecilie, og Silje Sønsterudbråten. 2011. *No way in, no way out?: a study of living conditions of irregular migrants in Norway*. Oslo.
- Ålund, Aleksandra. 2007. "Migration och socialt medborgerskap." *Nordisk sosialt arbeid* (04):280-294.

Vedlegg 1

Her er antall fødselsregistrerte etter år:

År Fødselsregistrerte

2013 800

2012 932

2011 949

2010 940

2009 1 019

2008 766

2007 590

2006 621

2005 549

2004 712

Fødte statistikk finnes her: <http://www.ssb.no/fodte/> [1]

Mvh Tove Slaastad

Rådgiver. Seksjon for befolkningsstatistikk. Avdeling for personstatistikk

Statistisk sentralbyrå 2225 Kongsvinger

Tlf. +47 62 88 50 85

www.ssb.no [2] | tis@ssb.no

Vedlegg 2

Invitasjon til intervju

Masterprosjekt Papirløse foreldre

Mitt navn er Inger Sønderland, og jeg er utdannet sykepleier. Jeg studerer nå ved Høgskolen i Oslo og Akershus, for å bli familierapeut (familiebehandler). For tiden holder jeg på med min masteroppgave, som skal handle om papirløse migranter i Oslo. Min veileder i masterprosjektet heter Oddbjørg Skjær Ulvik. Hun er ansatt som førsteamanuensis på fakultet for samfunnsfag ved Høgskolen i Oslo og Akershus.

Intervju

Det er mange som bor i Norge, som ikke har gyldig opphold. Mange av disse har barn. Jeg er interessert i hvilke erfaringer de har med å være mor og far i Norge. Dette er viktig kunnskap for det norske samfunnet. Da trenger jeg hjelp fra dere som har erfaring med det. Jeg ønsker å intervju deg som er mor eller far, og som lever i Norge som papirløs migrant.

Jeg ønsker å intervju 5 personer som er papirløse og foreldre (mor/far). Jeg ønsker at dere forteller meg litt om hvordan det er å være mor/far, og leve med barn i Norge uten lovlig opphold. Jeg vil ha fokus på det vanlige livet dere har, hverdagslivet. Jeg kommer til å spørre om hva dere gjør en vanlig hverdag. Målet med en slik oppgave er å lære mer om hvordan dere har det.

Jeg vil spørre om livene dere lever i Norge, og jeg vil ikke spørre om tiden i hjemlandet eller reisen hit. Du velger selv hva du vil fortelle i intervjuet.

Intervjuet vil vare ca. 1 time.

Vedrørende anonymitet

Jeg trenger ikke å vite navnet ditt, eller hvor du bor. Jeg vil ikke spørre etter navn på barn eller andre. Jeg ønsker å bruke lydopptaker mens vi snakker sammen, dette gjør det lettere for meg å høre hva du sier. Jeg vil slette opptakene når jeg har fått skrevet ned det som blir sagt.

Frivillig

Deltakelse i prosjektet mitt er frivillig, og du har mulighet til å avslutte intervjuet underveis eller å trekke intervjuet ditt om du skulle ombestemme deg. Jeg ønsker å opplyse om at jeg har taushetsplikt overfor deg som informant, og at jeg ikke har kontakt med hverken UDI eller andre offentlige myndigheter.

Hvis du ønsker å delta setter jeg stor pris på det!

Mvh. Inger Sønderland, Masterstudent i familiebehandling ved HIOA

Telefon: 99 30 40 10 /island@netcom.no

Vedlegg 3

Invitation to interview

Project about undocumented migrants who are parents

My name is Inger Sønnerland. I am a nurse and a student in family therapy at Høgskolen i Oslo og Akershus (HIOA). I am currently doing my master thesis about undocumented migrants who are parents in Oslo. My supervisor in this master project is Oddbjørg Skjær Ulvik. She works as an associate professor at the Faculty of social sciences at HIOA.

Interview

There are many people living in Norway as undocumented migrants. Many of these undocumented migrants have children. I want to find out about the experiences they have, as mothers or fathers in Norway. This is important knowledge for the Norwegian society.

To find this out, I need help from you who have the experience. I want to interview you if you are an undocumented migrant living in Norway with your children. I am going to interview 5 mothers or fathers about their lives. I want you to tell me what it is like being a mother/father living with your children in Norway. My focus will be on your everyday life. I will ask you about what you do on a normal day. My aim is to learn more about how this situation is for you.

I will ask you about the life you are living in Norway. I will not ask you about your life in your home country or your trip here. You can decide what you want to tell me.

The interview will last about 1 hour.

Regarding anonymity

I do not need to know your name, or where you are living. I will not ask the name of your children or other people. I will use a tape recorder while we are talking, because this will make it easier for me to listen to you. I will delete the recorded interview when I have written down what you have said.

Voluntary

Participation in my project is voluntary, and if you want to you can stop while I am interviewing you, or you can tell me after the interview if you do not want me to use what you have told me. I want to inform you that I have confidentiality, and I have no contact with UDI or other organisations from the government.

If you want to participate, I will appreciate it!

Best regards. Inger Sønnerland, Master student in family therapy at HIOA

Phone: 99 30 40 10 / island@netcom.no

Vedlegg 4

Bakgrunnsinformasjon:

- Hvor mange barn har du?
- Alder på barna
- Har barna gyldig opphold?
- Hvor gammel er du?
- Hvor lenge har du bodd i Norge?
- Hvor lenge har du bodd i Norge uten gyldig opphold?
- Er du forelder alene, eller sammen med noen?
- Går barnet på skole/barnehage?

Hvis vi går tilbake til dagen din i går, vil du fortelle meg om hvordan den var og hva du gjorde fra du stod opp til du gikk og la deg? Tanker gjennom dagen?

Hva gjorde du sammen med barnet (barna)? Hva gjorde dere på morgenen? Hva snakket dere om? Hva var barnet opptatt av? Hva ville vært annerledes om dere hadde gyldig opphold?

Om å snakke med barnet/barna. Hva forteller du barnet/barna om situasjonen med at du ikke har gyldig opphold? Er det noe du ikke forteller barnet/barna? Merker barnet at du ikke har lovlig opphold?

Hva gjorde du da? Hva tenkte du da? Pleier det alltid å være slik? Når er det ikke slik? Hva sa barnet da? Hva tror du barnet ditt tenker?

Temaliste

Helse: Hva kommer fram om psykisk og fysisk helse, søvn.

Nettverk: Hvilke andre personer snakkes det om? Hva er informantens relasjon til vedkommende? Hva gjør de sammen? Hva snakker de om sammen? Er det noen som passer barnet/barna?

Økonomi: Snakker informanten om arbeid? Hva slags arbeid? Har familien noen inntekt? Har informantene penger til mat? Utstyr til barnet?

Bolig: Hvor var informanten da han/hun stod opp? Er informanten alltid her? Er det andre som er der? Hvor lenge har informanten bodd her? Hvordan skaffet informanten seg denne boligen? Hva ville vært annerledes for dere hvis dere hadde papirer? Hva ville være annerledes for barnet, hvis du hadde opphold?

Hvis du ikke hadde barn, hvilken forskjell ville det gjøre i livet ditt?
Hvis du trenger hjelp? Hvem spør du?

ØNSKER Hva ønsker du for barnet ditt? I hverdagen? Framover? Og for deg selv?

Vedlegg 5

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES
6.03.2013

Vår ref:33513 / 3 / HIT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 21.02.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

33513	<i>Papirløse foreldre</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Høgskolen i Oslo og Akershus, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Oddbjørg Skjær Ulvik</i>
<i>Student</i>	<i>Inger Sønderland</i>

Etter gjennomgang av opplysninger gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon, finner vi at prosjektet ikke medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt etter personopplysningslovens §§ 31 og 33.

Dersom prosjektopplegget endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for vår vurdering, skal prosjektet meldes på nytt. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>.

Vedlagt følger vår begrunnelse for hvorfor prosjektet ikke er meldepliktig.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Hildur Thorarensen

Kontaktperson: Hildur Thorarensen tlf: 55 58 26 54

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Inger Sønderland, Arthur Nordliesvei 18 A, 0956 OSLO

Oddbjørg Skjær Ulvik

Institutt for sosialfag

Høgskolen i Oslo og Akershus

Postboks 4 St. Olavs plass

Vår dato: 0 0130 OSLO

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel +47-55 58 21 17
Fax +47 55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org nr 985 321 884

Avdelingskontorer / District Offices

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel +47-22 85 52 11 nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel +47-73 59 19 07 kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 33513

Personvernombudet kan ikke se at det i prosjektet behandles personopplysninger med elektroniske hjelpemidler, eller at det opprettes manuelt personregister som inneholder sensitive personopplysninger. Prosjektet vil dermed ikke omfattes av meldeplikten etter personopplysningsloven.

Personvernombudet legger til grunn at man ved transkripsjon av intervjuer eller annen overføring av data til en datamaskin, ikke registrerer opplysninger som gjør det mulig å identifisere enkeltpersoner, verken direkte eller indirekte. Alle opplysninger som behandles elektronisk i forbindelse med prosjektet må være anonyme. Med anonyme opplysninger forstås opplysninger som ikke på noe vis kan identifisere enkeltpersoner i et datamateriale, verken direkte gjennom navn eller personnummer, indirekte gjennom bakgrunnsvariabler eller gjennom navneliste/koblingsnøkkel eller krypteringsformel og kode.

Personvernombudet minner om at forskningsetiske retningslinjer vil gjelde selv om prosjektet ikke omfattes av meldeplikten.

Link:

<http://www.etikkom.no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora>
(se spesielt del C, pkt. 22)

Vedlegg 6

Narrative therapy charter of story-telling rights

This Charter has been written by David Denborough on behalf of Dulwich Centre Foundation.

Article 1 Everyone has the right to define their experiences and problems in their own words and terms.

Article 2 Everyone has the right for their life to be understood in the context of what they have been through and in the context of their relationships with others.

Article 3 Everyone has the right to invite others who are important to them to be involved in the process of reclaiming their life from the effects of trauma.

Article 4 Everyone has the right to be free from having problems caused by trauma and injustice located inside them, internally, as if there is some deficit in them. The person is not the problem, the problem is the problem.

Article 5 Everyone has the right for their responses to trauma to be acknowledged. No one is a passive recipient of trauma. People always respond. People always protest injustice.

Article 6 Everyone has the right to have their skills and knowledges of survival respected, honoured and acknowledged.

Article 7 Everyone has the right to know and experience that what they have learnt through hardship can make a contribution to others in similar situations.